

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
2008 – 2014**

Υπό

Πετρίδου Μαγδαληνής

Επιβλέπων: Καθηγητής Γ.Β. Παπαδιοδώρου

Θεσσαλονίκη Νοέμβριος 2014

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
Εισαγωγή.....	5
Σκοπός της εργασίας.....	5
Δομή της εργασίας.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	7
1.1 Εισαγωγή.....	7
1.2 Ορισμός.....	7
1.3 Τα αίτια της κρίσης	7
1.4 Μηχανισμός στήριξης	12
1.4.1. Πρώτο πακέτο οικονομικών μέτρων.....	14
1.4.2. Δεύτερο πακέτο οικονομικών μέτρων	15
1.4.3 Μνημόνιο και τρίτο πακέτο οικονομικών μέτρων	15
1.4.4 Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015	17
1.4.5 Πακέτο μέτρων.....	17
1.4.6 Η πορεία προς το δεύτερο Μνημόνιο.....	18
1.4.7 Νέα μέτρα.....	19
1.4.8 Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	22
2.1 Εισαγωγή.....	22
2.2 Η σημασία του τραπεζικού συστήματος	23
2.3 Τραπεζική απασχόληση και οικονομία.....	24
2.4 Το ρυθμιστικό πλαίσιο των τραπεζών	24
2.5 Οι ελληνικές τράπεζες.....	25
2.6 Τα Μέτρα που ελήφθησαν στην Ελλάδα στο πλαίσιο της χρηματοπιστωτικής κρίσης.....	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΚΛΑΔΟ	28
3.1 Κρίσεις και τράπεζες	28
3.2 Η επίδραση της κρίσης στις ελληνικές τράπεζες	29

3.3 Η χρηματοδότηση των τραπεζών πριν και κατά την διάρκεια της κρίσης.....	30
3.3.1 Πρώτη φάση της κρίσης (Αυγ. 2007 - Αυγ. 2008): Η χρηματοδότηση υφίσταται απρόβλεπτη πίεση	31
3.3.2 Δεύτερη φάση της κρίσης (Σεπ. 2008 - Ιαν. 2010): Η χρηματοδότηση καθίσταται ανέφικτη.....	34
3.3.3 Τρίτη φάση της κρίσης (Φεβ. 2010 - Μαρ. 2011): Η χρηματοδότηση δέσμια των προβλημάτων ρευστότητας	36
3.4 Η νέα πρόκληση στη χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών.....	39
3.5 Stress Tests.....	41
3.6 Τρόποι κεντρικής αντιμετώπισης της κρίσης του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος.....	46
3.7 Η αντιμετώπιση της χρηματοοικονομικής κρίσης από τις ελληνικές τράπεζες	47
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	52
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	54

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εισαγωγή

Η παγκόσμια οικονομική κρίση εμφανίστηκε το φθινόπωρο του 2008 και έφερε δραματικές επιπτώσεις ανά τον κόσμο. Την τελευταία δεκαετία η παγκόσμια οικονομία έρχεται αντιμέτωπη με την οικονομική κρίση, που αρχικά εκδηλώθηκε στις ΗΠΑ αλλά δεν άργησε να εξαπλωθεί σχεδόν σε όλες τις χώρες του κόσμου. Η παρούσα εργασία έχει σκοπό να εξετάσει την επίδραση που έχει υποστεί ο ελληνικός τραπεζικός τομέας από την κρίση, την αναχρηματοδότηση των τραπεζών πριν και κατά την διάρκεια της κρίσης, καθώς και πως αντιμετωπίστηκε η κρίση από αυτές.

Η κρίση επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την χώρα μας και προκάλεσε συνεχείς υποβαθμίσεις των οίκων αξιολόγησης. Με την σειρά τους οι τράπεζες δέχτηκαν τις συνέπειες της κρίσης, αλλά άντεξαν στην δύσκολη περίοδο και μπόρεσαν και ξεπέρασαν την παγκόσμια κρίση με την βοήθεια της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

Οι ελληνικές τράπεζες δείχνουν ανθεκτικότητα διότι δεν εκτέθηκαν σε κινδύνους που αποτέλεσαν τις αιτίες της τρέχουσας διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης, έχουν ισχυρή κεφαλαιακή βάση, καθώς επίσης υπήρχε προληπτική εποπτεία από την Τράπεζα της Ελλάδος που συνέβαλε αποτελεσματικά στην διασφάλιση της σταθερότητας του ελληνικού τραπεζικού συστήματος.

Σκοπός της εργασίας

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει και να παρουσιάσει αναλυτικά τις διαστάσεις της τρέχουσας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, την λειτουργία των ελληνικών τραπεζών, καθώς και την αντιμετώπιση της χρηματοπιστωτικής κρίσης από αυτές. Πιο συγκεκριμένα, σκοπός είναι να δώσει μια εικόνα του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, την επίδραση της κρίσης στις τράπεζες, με ποιόν τρόπο αντέδρασαν και τα μέτρα που λήφθηκαν για να αντιμετωπιστεί όσο το δυνατόν πιο ομαλά η κρίση.

Δομή της εργασίας

Η εργασία αυτή αποτελείται από πέντε κεφάλαια. Το παρόν κεφάλαιο είναι εισαγωγικό και αναφέρεται σε έννοιες και τους στόχους της εργασίας. Το δεύτερο κεφάλαιο μελετά την οικονομική κρίση και εξετάζει σε βάθος τον ορισμό της, τα αίτια, τον μηχανισμό στήριξης, την αφορμή και τις συνέπειες αυτής. Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στον τραπεζικό κλάδο της Ελλάδας, το ρυθμιστικό πλαίσιο που τον αφορά, αλλά και την σχέση που τον συνδέει με την ελληνική οικονομία. Το τέταρτο κεφάλαιο αναλύει την επίδραση της χρηματοπιστωτικής κρίσης στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα και τους τρόπους που ακολουθήθηκαν για την αντιμετώπιση της κρίσης. Το πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο αποτελεί τα συμπεράσματα της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

1.1 Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια, η παγκόσμια οικονομία βρίσκεται αντιμέτωπη με μια μεγάλης έντασης οικονομική κρίση, η οποία αν και πρωτοεμφανίστηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής με επίκεντρο τις τραπεζικές επισφάλειες και πιο συγκεκριμένα στην αδυναμία εξυπηρέτησης των στεγαστικών δανείων, δεν άργησε να λάβει διαστάσεις επιδημίας. Η χρηματοπιστωτική κρίση εξαπλώθηκε με μεγάλους ρυθμούς αρχικά στις αναπτυγμένες χώρες και ύστερα σε ολόκληρο τον κόσμο, με τραγικές επιπτώσεις στο τραπεζικό σύστημα και τις επιχειρήσεις. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο κάνει λόγο για την εισροή της κρίσης στην πραγματική οικονομία, που είχε σαν αποτέλεσμα την ύφεση της οικονομίας και την πτώση της απασχόλησης. Για την αντιμετώπιση της κρίσης λήφθηκαν μέτρα, διαφορετικά για την κάθε χώρα, αλλά με κοινό στόχο την βελτίωση της ρευστότητας, την κινητοποίηση των επενδύσεων για να αναθερμανθεί η οικονομία και την συγκρότηση της απασχόλησης.

1.2 Ορισμός

Με τον όρο οικονομική κρίση εννοούμε το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία αντιμετωπίζει συνεχείς αναστατώσεις στις χρηματοπιστωτικές αγορές της. Χαρακτηρίζεται δηλαδή από συνεχείς μειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας. Όταν κάνουμε λόγο για οικονομική δραστηριότητα μιλάμε για όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως είναι η απασχόληση, οι επενδύσεις, οι τιμές, το εθνικό προϊόν κλπ. Ο βασικότερος δείκτης της οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη.

1.3 Τα αίτια της κρίσης

Η οικονομική κρίση εισήλθε και στην χώρα μας πριν μερικά χρόνια και έχει επιπτώσεις στην οικονομική αλλά και στην κοινωνική ζωή όλων μας. Η μείωση, αν όχι η αφάνιση του εισοδήματος, μπορεί να προκαλέσει απώλειες στην ευημερία και οδηγεί μεγάλο μέρος του πληθυσμού στην φτώχεια. Η Ελλάδα από την 29η θέση που βρισκόταν μέχρι το 2004 των πιο αναπτυγμένων χωρών του κόσμου, προσγειώθηκε σε μια τραγική κατάσταση που έφτασε στα πρόθυρα της πτώχευσης. Τα αίτια της κρίσης που κατάφεραν να φέρουν την χώρα σε αυτή την κατάσταση πρέπει να αναζητηθούν αφενός στα επανειλημμένα διαρθρωτικά προβλήματα και πολιτικές που εφαρμόστηκαν και αφετέρου στην διεθνή συγκυρία της

χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης που τα ανέδειξε με εντονότερο τρόπο, τα οποία είναι τα εξής:

- **Το χρέος**

Κάθε χρόνο, το κράτος εμφανίζει έσοδα, που προέρχονται για παράδειγμα από φόρους, και δαπάνες όπως είναι η καταβολή των μισθών στους δημόσιους λειτουργούς. Αν οι δαπάνες είναι μεγαλύτερες από τα έσοδα, τότε παρουσιάζεται έλλειμμα και πρέπει η χώρα να προχωρήσει σε δανεισμό. Έτσι δημιουργείται το χρέος. Αν έχει μαζευτεί χρέος από προηγούμενα χρόνια, κατά τα οποία το κράτος λειτουργούσε σημειώνοντας έλλειμμα, το έλλειμμα αυτό αυξάνει το χρέος. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι η σχέση χρέους και ελλείματος είναι αμφίδρομη, δηλαδή το έλλειμμα αυξάνει το χρέος που έχει συσσωρευτεί από τα προηγούμενα χρόνια, αλλά και το συσσωρευμένο χρέος των προηγούμενων ετών αυξάνει το έλλειμμα. Το τελευταίο συμβαίνει διότι οι πληρωμές των τόκων που αφορούν το ήδη συσσωρευμένο χρέος αποτελούν δαπάνη και προστίθενται στο έλλειμμα. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η χώρα δανειζόταν από ξένους. Όταν μια χώρα δανειζεται από το εξωτερικό καταναλώνει περισσότερο από ότι παράγει. Έτσι, λοιπόν, οι Έλληνες πολίτες κατανάλωναν εισηγμένα αγαθά με τα χρήματα που δανειζόταν η χώρα από το εξωτερικό. Τα χρήματα αυτά πήγαιναν στους πολίτες με την μορφή μισθών, συντάξεων, πληρωμών κλπ. Με αυτόν τον τρόπο οι πολίτες κατανάλωναν παραπάνω από αυτά που παρήγαγε η χώρα. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι η Ελλάδα χρεώθηκε παραπάνω από τους ξένους. Η ελληνική οικονομία εμφανίζει πολύ μεγάλο χρέος, το οποίο συσσωρεύθηκε τις τελευταίες δεκαετίες, και φυσικά το έλλειμμα διογκώθηκε παραπάνω από το ξέσπασμα της κρίσης.

- **Διαφθορά**

Διαφθορά μπορούμε να αποκαλέσουμε την κατάσταση στην οποία χρησιμοποιούνται μέσα αθέμιτα που έχουν σκοπό την παραβίαση των νόμων για ιδιωτικό όφελος. Δείγματα διαφθοράς αποτελούν οι δωροδοκίες, οι εξυπηρετήσεις, ο εκβιασμός, η υπεξαίρεση χρημάτων, η κατάχρηση κλπ. Στην Ελλάδα κυρίαρχο ρόλο κατέχει η πολιτική διαφθορά όπου τα σκάνδαλα της αποτέλεσαν πρωτοσέλιδο σε εφημερίδες τα τελευταία 30 χρόνια. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα του την αποβολή πολλών υπουργών. Το περιοδικό The Economist στην στήλη Charlemagne, παρουσιάζει άρθρο με τίτλο “Διαφθορά στην Ελλάδα - Πολιτικό ναρκοπέδιο” και αναλύει τις εξελίξεις μιας έρευνας που λαμβάνει χώρα στην Ελλάδα, σχετικά με την “κακή διαχείριση” κονδυλίων που δόθηκαν σε 600 ελληνικές ΜΚΟ, που δραστηριοποιούνταν στο εξωτερικό, και κατά βάση στην Βαλκανική περιοχή, μεταξύ 2000 και 2008. “Σχεδόν ούτε μια εβδομάδα δεν περνά χωρίς νέες κατηγορίες περί διαφθοράς στον δημόσιο τομέα, και τώρα είναι η σειρά του Υπουργείου Εξωτερικών”, γράφει το περιοδικό. Οι περισσότερες από αυτές τις ΜΚΟ συστάθηκαν με την έγκριση του τότε υπουργού εξωτερικών στα πλαίσια του αναπτυξιακού προγράμματος “Hellenic Aid”. Σκοπός αυτών ήταν η ενδυνάμωση σχέσεων της Ελλάδας με τις αναδυόμενες δημοκρατίες των δυτικών Βαλκανίων, μετά την σύρραξη στο Κόσοβο. Η τότε “εύπορη” Ελλάδα, όπως αναφέρεται,

προσέφερε 600 εκατομμύρια ευρώ αναπτυξιακής βοήθειας προς τις χώρες αυτές, οι οποίες αντιμετώπιζαν δυσκολίες. Σχεδόν 87 εκατομμύρια ευρώ πήγαν στις ΜΚΟ, ενώ ποσό των 30 εκατομμυρίων, σύμφωνα με ερευνητές, παραμένει άγνωστο που κατέληξε.¹

- **Φοροδιαφυγή**

Με τον όρο φοροδιαφυγή εννοούμε μια σοβαρή απάτη σε βάρος του κράτους. Γενικά αποτελεί με κάθε τρόπο την απόκρυψη φορολογητέας ύλης ενός φορολογούμενου φυσικού ή νομικού προσώπου από τις φορολογικές Αρχές. Η φοροδιαφυγή αποτελεί την μεγαλύτερη πρόκληση διαφθοράς στην Ελλάδα και θεωρείται ότι έχει συμβάλλει στην τρέχουσα οικονομική κρίση. «Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χαρακτηρίζει την διαφθορά της διοίκησης και τη φοροδιαφυγή ως προτεραιότητες τις οποίες η Ελλάδα καλείται να αντιμετωπίσει, σύμφωνα με το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ 2012.»² Η φοροδιαφυγή αποτελεί σήμερα παγκόσμιο φαινόμενο, καθώς χώρες με καλά οργανωμένα φορολογικά συστήματα και κρατικές δομές δυσκολεύονται ή ακόμα αδυνατούν να εκτιμήσουν τον ακριβή υπολογισμό της. Έτσι σχεδόν όλες οι χώρες δεν μπορούν να λύσουν εντελώς το πρόβλημα της φοροδιαφυγής, ενώ υπάρχουν χώρες στις οποίες η κατάσταση είναι ανεξέλεγκτη. Η φοροδιαφυγή είναι ένα σοβαρό αίτιο για τα μεγάλα δημόσια ελλείμματα, αφού προκαλεί έλλειψη οικονομικών πηγών για το κράτος και το καθιστά ανίκανο να καλύψει τα έξοδα του. Αυτό οδηγεί τις κυβερνήσεις σε εξωτερικό ή εσωτερικό δανεισμό, με το πρώτο να δηλώνει μειωμένη ανεξαρτησία και ελευθερία των οικονομικών αλλά και αύξηση του δημόσιου χρέους λόγω υψηλών επιτοκίων του εξωτερικού δανεισμού και το δεύτερο συνεπάγεται αύξηση των επιτοκίων ώστε να προσελκυσθούν επιπλέον ιδιωτικά κεφάλαια για την κάλυψη του δημόσιου ελλείμματος. Μια άλλη συνέπεια του φαινομένου της φοροδιαφυγής αποτελεί ο ανταγωνισμός. Αδύναμες επιχειρήσεις και με πολύ ελάχιστο κέρδος χρησιμοποιούν την φοροδιαφυγή σαν στρατηγικά πλεονεκτήματα προκειμένου να μειωθεί το κόστος τους. Επίσης, αυτό τις αποθαρρύνει από νέες επενδύσεις και ανάληψη ρίσκων για αύξηση της κερδοφορίας τους, αφού υπάρχει πιο εύκολος τρόπος για την επίτευξη της και αυτός δεν είναι άλλος από την φοροδιαφυγή. Εξαιτίας της φοροδιαφυγής, η κυβέρνηση αδυνατεί να παρέχει κρατικές υπηρεσίες

¹Οι υποθέσεις διαφθοράς στην Ελλάδα αποτελούν «πολιτικό ναρκοπέδιο», γράφει το περιοδικό The Economist. Διαθέσιμο σε: <http://news247.gr/eidiseis/politiki/oi-ypotheseis-diafthoras-sthn-ellada-apoloun-politiko-narkopedio-grafei-to-periodiko-the-economist.2655005.html> (Ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου, 2014).

² Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα. Διαθέσιμο σε: <http://www.el.business-anti-corruption.com/country-profiles/europe-central-asia/greece/%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CF%80%CE%BB%CE%B7%CF%81%CE%BF%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B5%CF%82/%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%AE-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1.aspx> (Ανακτήθηκε 7 Οκτωβρίου, 2014).

υψηλής ποιότητας, το φορολογικό σύστημα χαρακτηρίζεται από ανισότητες ενώ ωφελούνται δραστηριότητες χαμηλής ανάπτυξης. Η φοροδιαφυγή είναι σύνηθες φαινόμενο στην Ελλάδα επειδή δεν έχουν θεσμοθετηθεί αρκετά κίνητρα για την αποτροπή της.

- **Κρατικές Δαπάνες**

Για πολλά χρόνια, η χώρα έκανε δαπάνες συστηματικά πολύ περισσότερες από τα έσοδα της, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν τα δημοσιονομικά ελλείμματα σε υψηλά επίπεδα και συνεχώς αυξανόμενα. Το πρόβλημα άρχισε από παλιά, αλλά συνεχίζεται μέχρι και σήμερα, όπου κυριεύει η πολιτική της πρόσληψης στον δημόσιο τομέα και η πληρωμή τους με δανεικά. Μπορούσε ο οποιοσδήποτε να διοριστεί είτε να είναι μόνιμος είτε να είναι προσωρινός υπάλληλος σε οποιαδήποτε δημόσια υπηρεσία. Επίσης, το κύριο πρόβλημα της χώρας μας δεν είναι μόνο ότι ο δημόσιος τομέας είναι μεγάλος αλλά ότι τα χρήματα δεν δαπανώνται αποτελεσματικά. Ο υπολογισμός της παραγωγικότητας στον ελληνικό δημόσιο τομέα παρουσιάζει δυσκολίες διότι οι πόροι που δαπανώνται και η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών δεν είναι διαθέσιμοι κατά κανόνα, το οποίο έρχεται σε αντίθεση με άλλες χώρες της Ευρώπης. Το πρόβλημα της παραγωγικότητας στον δημόσιο τομέα συνδέεται άμεσα με αυτό της διαφθοράς, καθώς συχνό φαινόμενο αποτελεί η μη διοχέτευση χρημάτων για παροχές του δημόσιου τομέα αλλά τα χρήματα αυτά καταλήγουν στις τσέπες δημόσιων λειτουργών. Με συνεχείς έρευνες που πραγματοποιούνται εντοπίζονται συνέχεια περιστατικά διαφθοράς στον δημόσιο τομέα και περιλαμβάνονται τα δημόσια νοσοκομεία, οι πολεοδομίες, οι εφορίες, οι υπηρεσίες του ΙΚΑ και των νομαρχιών κλπ..

- **Μακροοικονομικές Ανισορροπίες και Αναντιστοιχία Ενεργητικού - Παθητικού**

Μετά το 2008, οι ρυθμοί ανάπτυξης του ΑΕΠ ήταν πολύ μικρότεροι από αυτούς που είχε προβλέψει η ελληνική εθνική στατιστική υπηρεσία. Η ελληνική κυβέρνηση αισθάνεται την ανάγκη να εφαρμόσει οικονομικές μεταρρυθμίσεις για να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα, δηλαδή να εμποδίσει τις αυξήσεις μισθών και τις αντιπαραγωγικές γραφειοκρατικές διαδικασίες, καθώς και την ανάγκη να αναπροσανατολιστούν οι κυβερνητικές δαπάνες από τομείς που δεν ευνοούν την ανάπτυξη σε δαπάνες τόνωσης της. Οι μεγάλες δημοσιονομικές ανισορροπίες αναπτύχθηκαν κυρίως στο διάστημα μεταξύ 2001 και 2009, όπου η παραγωγή αυξήθηκε σε ονομαστικούς όρους κατά 40 %, ενώ οι πρωτογενείς δαπάνες της κεντρικής κυβέρνησης έφτασαν στο 87 % , σε αντίθεση με τα φορολογικά έσοδα που έμειναν αρκετά πίσω, με μία αύξηση στο 31 %. Συνεπώς, η ελληνική κυβέρνηση κρίνει απαραίτητη τη αποκατάσταση της δημοσιονομικής ισορροπίας του κρατικού προϋπολογισμού, με την εφαρμογή μόνιμων πραγματικών περικοπών των δαπανών. Ένας άλλος παράγοντας που συμβάλλει στην οικονομική κρίση θεωρείται ότι είναι η αναντιστοιχία Ενεργητικού και Παθητικού. Αυτό σημαίνει ότι δεν είναι

κατάλληλα ευθυγραμμισμένοι οι κίνδυνοι που συνδέονται με τα χρέη και τα περιουσιακά στοιχεία του ιδρύματος. Οι εμπορικές Τράπεζες, για παράδειγμα, προσφέρουν λογαριασμούς καταθέσεων, οι οποίοι ανά πάσα στιγμή μπορούν να αποσυρθούν. Τα έσοδα αυτά χρησιμοποιούνται από τις τράπεζες για να κάνουν μακροπρόθεσμα δάνεια είτε προς επιχειρήσεις είτε σε πολίτες. Η αναντιστοιχία μεταξύ των βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεων των τραπεζών και των μακροπρόθεσμων στοιχείων του ενεργητικού της είναι ένας από τους λόγους που οδηγεί τη τράπεζα σε κατάσταση πανικού, γνωστή και ως bank run, που σημαίνει πως αν ένας μεγάλος αριθμός των πελατών αποσύρουν τις καταθέσεις τους επειδή θεωρούν ότι η τράπεζα είναι ή στο μέλλον θα καταστεί αφερέγγυα.

- **Μόχλευση**

Η πρόσφατη χρηματοπιστωτική κρίση, αλλά και οι περισσότερες κρίσεις, οφείλονται κυρίως σε αυτό που αποκαλούμε “excessive leverage” δηλαδή επίμονη μόχλευση. Μόχλευση είναι η χρησιμοποίηση δανειακών κεφαλαίων με σκοπό την απόδοση ιδίων κεφαλαίων. Ο όρος αυτός συσχετίζει το Ενεργητικό με το Παθητικό τμήμα του ισολογισμού. Η ύπαρξη ξένου κεφαλαίου φέρνει μεγαλύτερες αποδόσεις συνήθως. Υπάρχει περίπτωση, όμως, να φέρει αντίθετα αποτελέσματα, εφόσον η απόδοση του ενεργητικού είναι μικρότερη από το κόστος των δανειακών κεφαλαίων. Συνεπώς, αν η επιχείρηση αδυνατεί να καλύψει τις υποχρεώσεις της, μπορεί να φτάσει στα όρια της πτώχευσης. Ο υπερβολικός δανεισμός από χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, καθώς και από ορισμένους τομείς του επιχειρηματικού και δημόσιου τομέα, που είχε στόχο την παροχή ανάπτυξης σε διάφορες οικονομίες και τομείς, παρότρυνε τελικά σε αντίθετα αποτελέσματα υπερβολικής μόχλευσης δημιουργώντας παντού φούσκες: φούσκες στη στέγαση, στις μετοχές, στα ομόλογα κλπ. Κάποιες τράπεζες κατέρρευσαν, όπως είναι η Lehman ή οι ισλανδικές, πωλήθηκαν, για παράδειγμα η Merrill Lynch ή η Bear Stearns, ή τέθηκαν ουσιαστικά υπό κρατικό έλεγχο, όπως είναι η Fannie Mae, η Freddie Mac και η AIG.

- **Κερδοσκοπικές απάτες**

Πολλά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα έχουν καταρρεύσει εξ αιτίας της κερδοσκοπικής απάτης. Αυτό επιτυγχάνεται όταν οι εταιρίες προσελκύουν καταθέτες με περιπλανητικούς ισχυρισμούς που σχετίζονται με τις επενδυτικές τους στρατηγικές ή έχουν καταχραστεί τα προκύπτοντα έσοδα. Αρκετοί από τους εμπόρους που οφείλονται στις τεράστιες απώλειες στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα έχουν κατηγορηθεί ότι έδρασαν με δόλο προκειμένου να αποκρύψουν τις συναλλαγές τους. Η απάτη όσον αφορά την χρηματοδότηση ενυπόθηκων δανείων έχει αναγνωριστεί ως μία από τις πολλές αιτίες της οικονομικής κρίσης του 2008. Ένα πολύ πρόσφατο παράδειγμα νέας απάτης λαμβάνει χώρα στην Ελλάδα και πιο συγκεκριμένα στην Θεσσαλονίκη, η οποία απάτη υπερβαίνει τα 2,5 εκατομμύρια ευρώ, από εθελοντική οργάνωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με επωνυμία “Εθελοντικό Σώμα Ελλήνων Πυροσβεστών Αναδασωτών”. Οι εμπλεκόμενοι

κατάφεραν να αποκομίσουν χρηματικό ποσό που ξεπερνά τα 2,5 εκατομμύρια ευρώ, με την μορφή συνδρομών ή χορηγιών από Δήμους και ιδιωτικές επιχειρήσεις, κάνοντας χρήση συγκεκριμένης μεθοδολογίας. Όπως ανακοινώθηκε από τον διευθυντή της Ασφάλειας Θεσσαλονίκης, το μη κερδοσκοπικό Σωματείο έφτασε να ιδρύσει και να λειτουργεί 52 εθελοντικούς πυροσβεστικούς σταθμούς σε όλη την Ελλάδα, χωρίς όμως να λάβει την προβλεπόμενη πιστοποίηση από το Πυροσβεστικό Σώμα και το ΕΚΑΒ. Μετά την ολοκλήρωση της προκαταρκτικής ποινικής διερεύνησης και αστυνομικής έρευνας του Τμήματος Προστασίας Περιουσιακών Δικαιωμάτων της Διεύθυνσης Ασφάλειας Θεσσαλονίκης, η δικογραφία που σχηματίστηκε υποβλήθηκε στον κ. Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών Θεσσαλονίκης.³

- **Μετάδοση - Παγκοσμιοποίηση**

Ο όρος μετάδοση αναφέρεται στην ιδέα της εξάπλωσης της χρηματοπιστωτικής κρίσης από το ένα ίδρυμα στο άλλο. Αυτό μπορούμε να το καταλάβουμε όταν, για παράδειγμα, μια μαζική ανάληψη εξαπλώνεται από μερικές τράπεζες σε πολλές ή όταν το φαινόμενο αυτό μεταδίδεται από την μια χώρα στην άλλη. Επίσης, με την εξάπλωση της νομισματικής κρίσης μπορούμε να διακρίνουμε σημάδια συντριβής της χρηματιστηριακής αγοράς μεταξύ των χωρών. Όταν η σταθερότητα πολλών θεσμικών οργάνων απειλείται από την αποτυχία ενός συγκεκριμένου χρηματοπιστωτικού ιδρύματος, τότε κάνουμε λόγο για συστημικό κίνδυνο. Ένα πολύ γνωστό παράδειγμα της μετάδοσης είναι η εξάπλωση της Ταϊλανδικής κρίσης το 1997 σε γειτονικές χώρες, όπως είναι η Νότιος Κορέα. Με όσα προαναφέρθηκαν, μπορούμε να βγάλουμε το συμπέρασμα πως όλα αυτά είναι συνέπειες της παγκοσμιοποίησης. Η παγκοσμιοποίηση παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην εξάπλωση της οικονομικής κρίσης, η οποία ξεκίνησε αρχικά στις ΗΠΑ, αλλά μεταφέρθηκε και στον υπόλοιπο κόσμο, συμπεριλαμβανομένης και της χώρας μας, μέσω των διεθνών αλληλεξαρτήσεων των χρηματοπιστωτικών αγορών, που δημιουργήθηκαν με την παγκοσμιοποίηση. Οι πιο πρόσφατες κρίσεις εξαπλώνονται ταχύτερα και επηρεάζουν περισσότερες οικονομίες. Έτσι, καταλήγουμε στο ότι η παγκοσμιοποίηση μετέδωσε τις συνέπειες της και στην Ελλάδα.

1.4 Μηχανισμός στήριξης

Στα μέσα του 2010, η ελληνική κυβέρνηση αδυνατούσε να δανειστεί με λογικά επιτόκια από τις αγορές για την χρηματοδότηση του τρέχοντος δημοσιονομικού ελλείμματος και την αναχρηματοδότηση του χρέους, διότι το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας για το 2009 έκλεισε σε επίπεδα πολύ πιο πάνω από αυτά που καθιστούσαν το δημόσιο χρέος βιώσιμο. Αυτό μας οδήγησε στον άμεσο κίνδυνο στάσης πληρωμών του Ελληνικού Δημοσίου. Η κυβέρνηση προσπάθησε να κερδίσει

---

³ Νέα από τη από ΜΚΟ ύψους 2,5 εκατ. ευρώ. Διαθέσιμο σε: <http://www.naftemporiki.gr/story/768312/nea-apat-ipo-mko-upsous-25-ekat-euro> (Ανακτήθηκε 4 Οκτωβρίου, 2014).

την αξιοπιστία της χώρας στις διεθνείς αγορές και να πετύχει μείωση των επιτοκίων με αποτέλεσμα να ληφθούν μέτρα μείωσης των δαπανών, τα οποία όμως δεν κατάφεραν να ανατρέψουν το αρνητικό κλίμα. Έτσι η Ελλάδα κατέφυγε στη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που συγκρότησαν από κοινού μηχανισμό βοήθειας για την χώρα μας.

Η ανακοίνωση της προσφυγής στον μηχανισμό στήριξης έγινε στις 23 Απριλίου 2010. Η χρηματοδότηση από τον μηχανισμό στήριξης έγινε υπό τους όρους ότι η Ελλάδα θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής και, ειδικότερα, υπό τους όρους ότι θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης. Με τη χρηματοδότηση από το μηχανισμό αποφεύχθηκε ο άμεσος κίνδυνος στάσης πληρωμών της Ελλάδας, που θα είχε πιθανές ανεξέλεγκτες συνέπειες και για όλη τη ζώνη του ευρώ. Τα πρώτα μέτρα ανακοινώθηκαν από τον πρωθυπουργό την Κυριακή 2 Μαΐου 2010.

Η Ελληνική Οικονομία συνέχισε να βρίσκεται σε κατάσταση δημοσιονομικής ανισορροπίας και το επόμενο διάστημα με αποτέλεσμα ένα χρόνο μετά, τον Ιούνιο του 2011, η κυβέρνηση να καταφύγει στην ψήφιση του μεσοπρόθεσμου προγράμματος, που περιλάμβανε νέα μέτρα λιτότητας και περικοπές. Επίσης τέθηκε θέμα πώλησης μέρους της δημόσιας περιουσίας και αναδιάρθρωσης ή «κουρέματος» του χρέους με σκοπό τη μακροπρόθεσμη μείωση του χρέους σε βιώσιμα επίπεδα. Τον Ιανουάριο του 2009, η μακροπρόθεσμη πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας υποβαθμίστηκε από τον οίκο αξιολόγησης Standard & Poor's από A σε A-, αυξάνοντας το κόστος δανεισμού της χώρας. Αν παρατηρήσουμε καλύτερα το πραγματικό ετήσιο δημοσιονομικό έλλειμμα που βρισκόταν στο 15% για το 2009, μπορούμε να καταλάβουμε ότι το δημοσιονομικό χρέος αυξήθηκε μέσα σε έναν χρόνο από 110% περίπου σε πάνω από 125% ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Αυτό συνέβη διότι λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσης, καθώς και άλλων παραγόντων υπήρχε στασιμότητα του ΑΕΠ και ύφεση ήδη από το 2008, με αποτέλεσμα το ετήσιο έλλειμμα να προστίθεται στο χρέος.⁴

Η τότε κυβέρνηση προσπάθησε να αποκρύψει τα δεδομένα αυτά από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις διεθνείς χρηματαγορές. Όμως, η προσπάθεια ήταν μάταιη, καθώς υπήρχαν κι άλλοι δείκτες δημοσιευμένοι, όπως είναι το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου που απεικόνιζαν ολοφάνερα την έκταση του προβλήματος. Στις 20 Οκτωβρίου 2009 ανακοινώθηκε στο ECOFIN ότι το έλλειμμα για το 2009 βρισκόταν στο 12,5% από 6% που υπολογιζόταν από την προηγούμενη κυβέρνηση. Τελικά, το 2010 αναθεωρήθηκε στο 15,4%. Δύο μέρες μετά, ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από A σε A-. Παρόλα αυτά, η κυβέρνηση απέφυγε να προχωρήσει άμεσα στην λήψη μέτρων δημοσιονομικής εξυγίανσης

---

⁴ Ελληνική κρίση χρέους 2010-σήμερα. Διαθέσιμο σε: http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_%CF%87%CF%81%CE%AD%CE%BF%CF%85%CF%82_2010-%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1 (Ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου, 2014).

προκειμένου να καθυστερήσει τις αγορές. Λίγο μετά από την κατάθεση του προϋπολογισμού, μία νέα εξέλιξη όχι όμως θετική ήρθε στην επιφάνεια και αφορούσε την πιστοληπτική ικανότητα της χώρας. Ο οίκος Fitch, στις 8 Δεκεμβρίου, υποβάθμισε για δεύτερη φορά την ελληνική οικονομία στο επίπεδο BBB+. Το ίδιο και οίκος Standard & Poor's, ο οποίος στις 16 Δεκεμβρίου υποβάθμισε την ελληνική οικονομία, διότι έκρινε ανεπαρκές το πρόγραμμα της κυβέρνησης για την δημοσιονομική εξυγίανση της χώρας. Στις 23 Δεκεμβρίου είχαμε και τρίτη υποβάθμιση της ελληνικής οικονομίας από τον οίκο Moody's.

«Στις 3 Μαΐου 2010, η Ελλάδα αιτήθηκε 80 δισεκατομμύρια ευρώ από τις υπόλοιπες (15) χώρες του Ευρώ και 30 δισεκατομμύρια ευρώ από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Την αίτηση συνόδευαν 3 συνημμένα μνημόνια:

1. "Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής" (ΜΟΧΠ),
2. "Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης" (ΤΜΣ) και
3. "Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής" (ΣΠΟΠ).

Στις 8 Μαΐου 2010 εγκρίθηκε "Σύμβαση Δανειακής Διευκόλυνσης" ("Loan Facility Agreement") με τις χώρες του Ευρώ και "Διακανονισμός Χρηματοδότησης Αμέσου Ετοιμότητας" ("Stand-by Agreement") με το ΔΝΤ. Το σύνολο αυτών των συμφωνιών ονομάζεται συχνά για συντομία "Μνημόνιο". Στη συνέχεια σχηματίστηκε ομάδα εκπροσώπων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕ), της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), γνωστή και ως "Τρόικα", η οποία ανά τρίμηνο αξιολογεί την πρόοδο του προγράμματος εφαρμογής των όρων του "Μνημονίου" (ΜΟΧΠ και ΣΠΟΠ) και αποφασίζει για την εκταμίευση της αντίστοιχης δόσης του δανείου.»⁵

1.4.1. Πρώτο πακέτο οικονομικών μέτρων

Στο πρώτο δεκαήμερο του Φεβρουαρίου η κυβέρνηση ανακοίνωσε μέτρα για τον δημόσιο τομέα που περιλάμβαναν πάγωμα μισθών, περικοπές επιδομάτων 10%, περικοπές υπερωριών και οδοιορικών.

---

⁵ Ελληνική κρίση χρέους 2010-σήμερα. Διαθέσιμο σε: http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_%CF%87%CF%81%CE%AD%CE%BF%CF%85%CF%82_2010-%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1 (Ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου, 2014).

1.4.2. Δεύτερο πακέτο οικονομικών μέτρων

Λίγο καιρό μετά, το ενδεχόμενο της στάσης πληρωμών γινόταν ακόμα πιο έντονο και για να το αποφύγει αυτό η κυβέρνηση έλαβε στις 3 Μαρτίου νέα σκληρά μέτρα. «Τα οικονομικά μέτρα που λήφθηκαν ήταν:

- Μείωση 30% στα δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα, αδειας
- Μείωση 12% σε όλα τα επιδόματα του Δημοσίου
- Μείωση 7% στις αποδοχές υπαλλήλων ΔΕΚΟ, ΟΤΑ, ΝΠΙΔ
- Αύξηση ΦΠΑ από 4,5 στο 5%, από 9 στο 10%, από 19 στο 21%
- Αύξηση 15% στον φόρο της βενζίνης
- Επιβολή επιπλέον 10% έως 30% στους (ήδη υπάρχοντες) φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.
- Επαναφορά τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα αυτοκίνητα (είχαν καταργηθεί τον Σεπτέμβριο του 2003), ακόμα και στα μικρότερου κυβισμού
- Επέκταση των τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα ακίνητα, ακόμα και στα μικρότερα.»⁶

1.4.3 Μνημόνιο και τρίτο πακέτο οικονομικών μέτρων

Η Ελλάδα, παρά την λήψη των σκληρών μέτρων, δεν κατάφερε να βελτιώσει την θέση της στις διεθνείς αγορές. Αυτό έχει ως συνέπεια ενάμιση μήνα μετά να προσφύγει στην βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, τα οποία συγκροτούν τον απο κοινού μηχανισμό βοήθειας για την Ελλάδα. Η προσφυγή αυτή στον μηχανισμό στήριξης ανακοινώθηκε στις 23 Απριλίου από τον πρωθυπουργό, ο οποίος βρισκόταν στο Καστελόριζο. Η Ελλάδα πέρασε σε υπογραφή μνημονίου με το ΔΝΤ και την ΕΕ για τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν, για την ενεργοποίηση του

---

⁶ Ελληνική κρίση χρέους 2010-σήμερα. Διαθέσιμο σε: http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_%CF%87%CF%81%CE%AD%CE%BF%CF%85%CF%82_2010-%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1 (Ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου, 2014).

μηχανισμού στήριξης. «Τα μέτρα ανακοινώθηκαν από τον πρωθυπουργό την Κυριακή 2 Μαΐου και προέβλεπαν:

- Αντικατάσταση του 13ου και 14ου μισθού των δημοσίων υπαλλήλων με επίδομα 500 Ευρώ σε όλους όσους έχουν αποδοχές μέχρι 3.000 Ευρώ και πλήρους κατάργησή των δύο μισθών για μεγαλύτερες αποδοχές
- Αντικατάσταση 13ης και 14ης σύνταξης με επίδομα 800 Ευρώ για συντάξεις ως 2500 Ευρώ.
- Περαιτέρω περικοπή επιδομάτων 8% στα επιδόματα των δημοσίων υπαλλήλων και 3% στους υπαλλήλους των ΔΕΚΟ όπου δεν υπάρχουν επιδόματα.
- Αύξηση του υψηλού συντελεστή ΦΠΑ από 21% σε 23%, του μεσαίου από 10% σε 11% (από 1η Ιουλίου 2010) και από 11% σε 13% (από 1η Ιανουαρίου 2011) και αντίστοιχα του χαμηλού στο 6,5% (από 1η Ιανουαρίου 2011).
- Αύξηση στον ειδικό φόρο κατανάλωσης σε καύσιμα, τσιγάρα και ποτά κατά 10%
- Αύξηση στις αντικειμενικές τιμές ακινήτων
- Πρόσθεση ενός επιπλέον 10% στους φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.

Επίσης, το νομοσχέδιο προέβλεπε αλλαγές στα εργασιακά με αύξηση του ορίου απολύσεων και μείωση του κατώτατου μισθού. Επιπλέον, στο ασφαλιστικό προέβλεπε αύξηση στα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης των γυναικών στον δημόσιο τομέα στα 65 χρόνια έως το τέλος του 2013 με έναρξη το 2011.

Η πρώτη δανειακή σύμβαση εγκρίθηκε από το ΔΝΤ σε μία έντονη συνεδρίαση του συμβουλίου διευθυντών του στις 9 Μαΐου. Περίπου ένα στα τρία μέλη του συμβουλίου, που εκπροσωπούσαν περίπου 40 μη-Ευρωπαϊκές χώρες της Μέσης Ανατολής, της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής, με την απρόσμενη συνδρομή της Ελβετίας, προέβαλαν ενστάσεις αναφορικά με το πρόγραμμα διάσωσης, το οποίο ισχυρίστηκαν ότι θα αποδεικνυόταν "κακοσχεδιασμένο και μη βιώσιμο" και θα αποτύγγανε, αν δεν αναλάμβαναν μέρος του βάρους οι πιστωτές με μια αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους προς τον ιδιωτικό τομέα.»⁷

---

⁷Ελληνική κρίση χρέους 2010-σήμερα. Διαθέσιμο σε: http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_%CF%87%CF%81%CE

1.4.4 Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015

Πορεία προς το μεσοπρόθεσμο

Στις 29 Ιουνίου 2011 ψηφίστηκε από την Βουλή των Ελλήνων το “μεσοπρόθεσμο πλαίσιο δημοσιονομικής στρατηγικής 2012-2015”. Στο επόμενο διάστημα που ακολούθησε την ψήφιση του τρίτου πακέτου μέτρων και της μεγάλης απεργίας της 5ης Μαΐου, δεν υπήρξαν άλλες σημαντικές συλλογικές αντιδράσεις. Κατά την διάρκεια του καλοκαιριού και του φθινοπώρου, προαναγγέλθηκαν από την κυβέρνηση μέτρα που προκάλεσαν αντιδράσεις επαγγελματικών κλάδων, και πιο συγκεκριμένα αντιδράσεις των ιδιοκτητών φορτηγών για το άνοιγμα του επαγγέλματός τους, των ναυτεργατών για την κατάργηση του καμποτάζ, των υπαλλήλων των ΜΜΕ για περικοπές στους μισθούς τους και των υπαλλήλων των αρχαιολογικών χώρων για τις περικοπές θέσεων εργασίας. Ήδη από το καλοκαίρι, άρχισαν να φαίνονται τα αποτελέσματα των μέτρων. Η ανεργία και ο πληθωρισμός άρχισαν να εκτινάσσονται στα ύψη, ενώ οι μικροεπιχειρήσεις έβλεπαν τον τζίρο τους συνεχώς να μειώνεται, με αποτέλεσμα να οδηγούνται όλο και περισσότερες στο κλείσιμο. Το 2011, η δυσαρέσκεια από την τεράστια οικονομική ύφεση ήταν έντονη, με συνεχείς επιδεινώσεις της οικονομίας και την ανεργία τον Μάρτιο να αγγίζει το 16,2%.

1.4.5 Πακέτο μέτρων

Μία νέα σειρά από μέτρα και περικοπές προβλέπει το μεσοπρόθεσμο για τον περιορισμό των δαπανών και την αύξηση των εσόδων. Μισθολογικές και λειτουργικές δαπάνες συρρικνώνονται, ενώ προστίθενται νέα φορολογικά μέτρα. Ιδρύεται ένας οργανισμός Αποκρατικοποιήσεων, το Ταμείο Δημόσιας Περιουσίας δηλαδή, που έχει σκοπό την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας και στόχος είναι τα έσοδα από τις αποκρατικοποιήσεις να φτάσουν τα 50 δισεκατομμύρια. «Στα φορολογικά μέτρα του μεσοπρόθεσμου περιλαμβάνονταν τα εξής:

- Αλλαγή φορολογικής κλίμακας με επιβάρυνση σε όλους όσους δηλώνουν εισόδημα πάνω από 8.000 Ευρώ
- Έκτακτη εισφορά για όλους όσους έχουν εισόδημα πάνω από 12.000 Ευρώ
- Μετάβαση σε ανώτερη κλίμακα ΦΠΑ προϊόντων και υπηρεσιών εστίασης.
- Επιβολή κλιμακωτής αντικειμενικής δαπάνης κατοικίας
- Επιβολή ετήσιου τέλους για τους ελεύθερους επαγγελματίες και τους επιτηδευματίες

[%AD%CE%BF%CF%85%CF%82_2010-%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1](#) (Ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου, 2014).

- Επιβολή ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης για την καταπολέμηση της ανεργίας ύψους 2%
- Επιβολή Ειδικής Εισφοράς Συνταξιούχων Επικουρικής Ασφάλισης που θα παρακρατείται μηνιαία:
- Αύξηση του ποσοστού παρακράτησης ΛΑΦΚΑ σε όλες τις συντάξεις άνω των 1450 ευρώ, από 4% έως 10% που ίσχυε μέχρι τότε, σε 6% έως 14%.

Στα εργασιακά υπήρξαν επίσης σημαντικές αλλαγές

- Θεσπίζεται μέτρο εργασιακής εφεδρείας για οργανισμούς που καταργούνται
- Όσοι προσλαμβάνονται χωρίς επαγγελματική εμπειρία θα αμείβονται με μισθό χαμηλότερο κατά 20% από το όριο της Εθνικής Συλλογικής Σύμβασης
- η διάρκεια των συμβάσεων ορισμένου χρόνου πηγαίνει από τα 2 στα 3 χρόνια.»⁸

1.4.6 Η πορεία προς το δεύτερο Μνημόνιο

Η κατάρτιση ενός οριστικού σχεδίου αντιμετώπισης της κρίσης χρέους ήταν ο στόχος της έκτακτης συνόδου κορυφής που συγκλήθηκε στις 23 Οκτωβρίου στην Ευρωζώνη, καταλήγοντας σε συμφωνία που ανακοινώθηκε τα ξημερώματα της 27^{ης} Οκτωβρίου. Η συμφωνία αυτή απέβλεπε σε κούρεμα του ελληνικού χρέους κατά 50% και επιπλέον πακέτο βοήθειας ύψους 130 δισεκατομμυρίων Ευρώ προς την χώρα μας, και συνοδεύεται από το πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής με χρονική διάρκεια έως και το 2021 και την δημιουργία ενός μηχανισμού μόνιμης εποπτείας της Ελλάδας για την συνεχή παρακολούθηση της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων. Την ίδια στιγμή αποφασίζεται η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών της Ελλάδας με ποσό ύψους 30 δισεκατομμυρίων Ευρώ και αύξηση των κεφαλαίων του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας κατά 1 τρισεκατομμύριο Ευρώ.

Στις 12 Φεβρουαρίου 2012 συζητήθηκε στη Βουλή το δεύτερο Μνημόνιο («Έγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος, του Σχεδίου του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της

⁸ Ελληνική κρίση χρέους 2010-σήμερα. Διαθέσιμο σε: http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_%CF%87%CF%81%CE%AD%CE%BF%CF%85%CF%82_2010-%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1 (Ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου, 2014).

Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος και άλλες επείγουσες διατάξεις για τη μείωση του δημοσίου χρέους και τη διάσωση της εθνικής οικονομίας».) και ψηφίστηκε τις πρώτες πρωινές ώρες της 13ης Φεβρουαρίου.⁹

1.4.7 Νέα μέτρα

«Τα νέα μέτρα που συνοδεύουν το μνημόνιο εγκρίθηκαν από την Κυβέρνηση στις 10 Φεβρουαρίου 2012 και περιλαμβάνουν τα εξής:

- Μείωση κατά 22% του κατώτατου μισθού σε όλα τα κλιμάκια του βασικού μισθού (από 751€ σε 586€) και 32% στους νεοεισερχόμενους μέχρι 25 ετών.
- Κατάργηση 150.000 θέσεων εργασίας από το δημόσιο τομέα έως το 2015, εκ των οποίων 15.000 μέσα στο 2012.
- Ατομικές ή επιχειρησιακές συμβάσεις εργασίας αντί για τις κλαδικές. Άρση μονιμότητας σε ΔΕΚΟ και υπό κρατικό έλεγχο τράπεζες.
- Περικοπές συντάξεων, επιδομάτων, δαπανών υγείας, άμυνας, λειτουργιών του Κράτους και εκλογών.
- Κατάργηση των Οργανισμών Εργατικής Κατοικίας και Εστίας.
- Αύξηση αντικειμενικών αξιών και ενοποίηση φόρων στα ακίνητα.
- Πλήρες άνοιγμα 20 κλειστών επαγγελμάτων.
- Αύξηση των εισιτηρίων στις Αστικές Συγκοινωνίες και στον ΟΣΕ κατά 25%.
- Κλείσιμο 200 εφοριών, κατάργηση φοροπαλλαγών και χαμηλού ΦΠΑ στα νησιά.»¹⁰

⁹ Ελληνική κρίση χρέους 2010-σήμερα. Διαθέσιμο σε: http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_%CF%87%CF%81%CE%AD%CE%BF%CF%85%CF%82_2010-%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1 (Ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου, 2014).

¹⁰ Ελληνική κρίση χρέους 2010-σήμερα. Διαθέσιμο σε: http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_%CF%87%CF%81%CE%AD%CE%BF%CF%85%CF%82_2010-%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1 (Ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου, 2014).

1.4.8 Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016

Οι διαπραγματεύσεις διαρκείας της κυβέρνησης με την τρόικα κατέληξαν στην κατάρτιση του μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2013-2016. Το πολυνομοσχέδιο κατατέθηκε στη βουλή στις 5 Νοεμβρίου, σε ένα άρθρο 216 σελίδων, με τη διαδικασία του κατεπείγοντος. Προέβλεπε μέτρα ύψους 18,9 δισεκατομμυρίων Ευρώ, από τα οποία τα 9,4 δισεκατομμύρια αφορούν το έτος 2013. Υπερψηφίστηκε στις 7 Νοεμβρίου με 153 ψήφους από τις κοινοβουλευτικές ομάδες της ΝΔ και του ΠΑΣΟΚ, στις οποίες υπήρξαν και βουλευτές που διαφοροποιήθηκαν. Στο πακέτο μέτρων περιλαμβάνονταν μεταξύ άλλων:

- Αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης κατά 2 έτη, από 1-1-2013
- Μείωση στις συντάξεις από 5 έως και 15%, από τα 1.000 ευρώ και άνω
- Μειώσεις στο εφάπαξ έως 83%
- Κατάργηση της καθολικότητας της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας
- Κατάργηση των Δώρων Χριστουγέννων και Πάσχα, όπως και των επιδομάτων αδείας για τους δημοσίους υπαλλήλους και συνταξιούχους
- Μείωση χρόνου προειδοποίησης για απολύσεις σε 4 αντί 6 μήνες
- Περικοπές στα ειδικά μισθολόγια
- Ένταξη στο ενιαίο μισθολόγιο των εργαζομένων στις ΔΕΚΟ
- Εφαρμογή διαθεσιμότητας ενός έτους, με μειωμένο μισθό σε μόνιμους υπαλλήλους του δημοσίου, οι θέσεις των οποίων καταργούνται.
- Κατάργηση των πολυάριθμων οικογενειακών επιδομάτων και αντικατάστασής τους από το ενιαίο επίδομα στήριξης τέκνων.
- Αύξηση φόρου στο υγραέριο κίνησης κατά 23 λεπτά.
- Εισαγωγή έκτακτης εισφοράς στα φωτοβολταϊκά.
- Αντίτιμο 25 ευρώ για εισαγωγή σε νοσοκομείο

Στις 22 Δεκεμβρίου 2012 ψηφίστηκε ο προϋπολογισμός για το 2013, χωρίς διαρροές για την κυβέρνηση. Στις 28 Απριλίου 2013 ψηφίστηκε από τη βουλή το πολυνομοσχέδιο του Υπουργείου Οικονομικών που περιείχε σημαντικές αλλαγές σε μία σειρά επαγγελματικών κλάδων. Το πολυνομοσχέδιο υπερψηφίστηκε από 168 βουλευτές της κυβερνητικής πλειοψηφίας, άλλα και ανεξάρτητους. Αντιδράσεις για διατάξεις του πολυνομοσχεδίου σημειώθηκαν κυρίως στο χώρο της εκπαίδευσης

που οδήγησαν την κυβέρνηση στην απόφαση της επιστράτευσης των εκπαιδευτικών. Αυτή υπήρξε η 4η επιστράτευση επαγγελματικού κλάδου τον τελευταίο χρόνο.¹¹

---

¹¹ Ελληνική κρίση χρέους 2010-σήμερα. Διαθέσιμο σε: http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_%CF%87%CF%81%CE%AD%CE%BF%CF%85%CF%82_2010-%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1 (Ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου, 2014).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

2.1 Εισαγωγή

Η Τράπεζα είναι μια μεγάλη επιχείρηση που ασχολείται με χρηματικές και πιστωτικές συναλλαγές. Υπάρχουν πολλά είδη τραπεζών, και ανάλογα με το είδος της μπορεί να δέχεται καταθέσεις, να χορηγεί δάνεια, να φυλάσσει και να διαχειρίζεται αξιόγραφα και να αναλαμβάνει την πληρωμή για λογαριασμό του πελάτη. Με λίγα λόγια, το τραπεζικό σύστημα αποτελεί το θεμέλιο του χρηματοοικονομικού συστήματος αποτελούμενο από τις χρηματοοικονομικές αγορές, τα χρηματοοικονομικά προϊόντα και τους χρηματοοικονομικούς οργανισμούς, και βασική λειτουργία του συστήματος αυτού είναι η διευκόλυνση της μεταφοράς κεφαλαίων από τις πλεονασματικές στις ελλειμματικές μονάδες της οικονομίας. Υπάρχουν διάφορα ήδη τραπεζών:

- **Κεντρική Τράπεζα:** Ευθύνεται για τη νομισματική πολιτική και έχει την δυνατότητα να αναπαραστήσει τον δανειστή της τελευταίας λύσης σε περίπτωση κρίσης. Συχνά χρεώνεται με τον έλεγχο της διάθεσης χρήματος, στο οποίο συμπεριλαμβάνεται και η έκδοση νομίσματος. Παραδείγματα Κεντρικών Τραπεζών είναι η Τράπεζα της Ελλάδος και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.
- **Εμπορική Τράπεζα:** Είναι ο όρος που χρησιμοποιείται για μια κανονική τράπεζα για να διακρίνεται από μια επενδυτική τράπεζα. Και οι δύο αυτές τράπεζες δεν είναι υποχρεωτικό να λειτουργούν κάτω από χωριστή ιδιοκτησία, συνεπώς πολλοί κάνουν χρήση τον όρο εμπορική τράπεζα για να αναφερθούν σε μια τράπεζα ή ένα τμήμα της τράπεζας που κύρια ασχολία της είναι οι εταιρίες ή οι μεγάλες επιχειρήσεις.
- **Επενδυτική Τράπεζα:** Δίνει εγγυητικές επιστολές για πώληση μετοχών και χρεογράφων, καθώς παρέχουν συμβουλές για συγχωνεύσεις και εξαγορές εταιριών. Τέτοιες τράπεζες είναι οι Goldman Sachs, η J.P. Morgan των ΗΠΑ και η Nomura Securities της Ιαπωνίας.
- **Τράπεζα Κοινοτικής Ανάπτυξης:** Είναι οι τράπεζες που παρέχουν οικονομικές υπηρεσίες και πίστωση σε μη ανεπτυγμένες αγορές ή πληθυσμούς.
- **Ταχυδρομικό Ταμειυτήριο:** Είναι τα ταμειυτήρια που συνδέονται με τα εθνικά ταχυδρομικά συστήματα. Παραδείγματα των χωρών με τα προεξέχοντα ταχυδρομικά ταμειυτήρια είναι η Ιαπωνία και η Γερμανία.
- **Ιδιωτική Τράπεζα:** Ασχολείται με λογαριασμούς μεγάλων πελατών με μεγάλη οικονομική επιφάνεια.

- Corporate Banking: Το Corporate Banking έχει ως αντικείμενο τα τραπεζικά προϊόντα που αφορούν κυρίως επιχειρήσεις και εταιρίες.
- Συνεταιριστικές: Οι συνεταιριστικές τράπεζες αποτελούν πρωτοβουλίες τοπικού κυρίως χαρακτήρα με σκοπό την ενίσχυση π.χ. των τοπικών παραγωγών γεωργικών προϊόντων.¹²

2.2 Η σημασία του τραπεζικού συστήματος

Για να μπορέσουμε να καταλάβουμε καλύτερα την σημασία των τραπεζών στα πλαίσια της οικονομίας και του χρηματοοικονομικού συστήματος, είναι αναγκαία η αναφορά στην Ασύμμετρη Πληροφόρηση, και πιο συγκεκριμένα στα προβλήματα που δημιουργεί στο τραπεζικό σύστημα. Δύο είναι αυτά τα προβλήματα: η αντίστροφη επιλογή (Adverse Selection) και ο ηθικός κίνδυνος (Moral Hazard). «Αντίστροφη επιλογή είναι ένα πρόβλημα ασύμμετρης πληροφόρησης το οποίο σημειώνεται πριν τη διεξαγωγή μίας συναλλαγής και οφείλεται στο γεγονός ότι οι μη αξιόχρεες μονάδες είναι εκείνες οι οποίες θα ενεργήσουν αποτελεσματικότερα προκειμένου να χρηματοδοτηθούν με ένα δάνειο (Mishkin, 1996). Στην εμφάνιση του συγκεκριμένου προβλήματος στις αγορές αναφέρονται και οι Myers και Majluf (1984) και Greenwald et al. (1984). Αντίθετα, το πρόβλημα του ηθικού κινδύνου παρατηρείται κατόπιν της διεξαγωγής μίας συναλλαγής και προκύπτει από το γεγονός ότι ο δανειστής είναι υποκείμενος στον κίνδυνο των πράξεων στις οποίες ο δανειζόμενος μπορεί να προχωρήσει και τις οποίες ο δανειστής δεν εγκρίνει (Mishkin, 1996). Τέτοιες πράξεις είναι συνήθως επενδύσεις υψηλού ρίσκου που αναλαμβάνει ο δανειζόμενος.»¹³

Παρόλα αυτά, οι τράπεζες παίζουν καθοριστικό ρόλο στα χρηματοοικονομικά συστήματα παγκοσμίως, διότι με την δομή που έχουν μπορούν να μειώσουν σε μεγάλο βαθμό τα δύο προβλήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω. Είναι σε θέση να πραγματοποιήσουν κέρδη από τις πληροφορίες που ανακτούν, συνάπτοντας δάνεια που δεν διαπραγματεύονταν δευτερογενώς με τις καλύτερες επιχειρήσεις, καθώς αναλαμβάνουν την επίβλεψη των δανειζομένων επιχειρήσεων.

Τέλος, τα προβλήματα που προκαλεί η ασύμμετρη πληροφόρηση μπορούν να λυθούν, αφού οι τράπεζες κατέχουν αυτή την ικανότητα, π. χ. έχουν την ικανότητα να δεσμεύονται μακροπρόθεσμα με μια πελατειακή σχέση, το οποίο σχετίζεται

¹² Τράπεζα. Διαθέσιμο

σε: <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CF%81%CE%AC%CF%80%CE%B5%CE%B6%CE%B1#.CE.95.CE.AF.CE.B4.CE.B7.CF.84.CF.81.CE.B1.CF.80.CE.B5.CE.B6.CF.8E.CE.BD>(Ανακτήθηκε 18 Οκτωβρίου, 2014).

¹³ ΣΤΡΑΝΤΖΑΛΗΣ, Δ. (2010). *Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ*. Διδακτορική διατριβή.

άμεσα με τα οφέλη που θα αποκτήσουν από τις πληροφορίες που συγκεντρώνουν.

2.3 Τραπεζική απασχόληση και οικονομία

Ο συνδυασμός της δύσκολης περιόδου που διανύουμε της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και η επικείμενη αλλαγή του ρόλου του χρηματοπιστωτικού τομέα στην παγκόσμια οικονομία, θέτει επιτακτικά το ζήτημα της απασχόλησης, από άποψη ποιότητας της εργασίας, νέων δεξιοτήτων και γνώσεων, θεσμικού πλαισίου εργασιακών σχέσεων, καθώς και από την άποψη της περαιτέρω αύξησης του αριθμού των εργαζομένων. Οι τράπεζες της Ελλάδας απασχολούσαν το 1989 37 χιλιάδες άτομα, ενώ το 2007 ο αριθμός άγγιζε τις 58 χιλιάδες των εργαζομένων της.¹⁴

Η ένταση της τραπεζικής απασχόλησης, που σημαίνει τον αριθμό των εργαζομένων στις εμπορικές τράπεζες που απαιτείται για την παραγωγή μιας μονάδας του ΑΕΠ, αυξανόταν με μεγάλους ρυθμούς μέχρι το 1987. Συνεπώς υπήρχε επέκταση του κλάδου, με νέο αριθμό τραπεζοϋπαλλήλων να είναι αναγκαίος για κάθε μια μονάδα του ΑΕΠ. Αύξηση στην ένταση απασχόλησης παρατηρείται ακόμα και μέχρι το 2000, όχι όμως με υψηλούς ρυθμούς, καθώς η αύξηση της παραγωγικότητας αρχίζει να αναπτύσσεται. Όμως, από το 2001 όλα αλλάζουν, με τον δείκτη έντασης της τραπεζικής απασχόλησης να πέφτει. Η αύξηση της παραγωγικότητας ήταν τόσο μεγάλη, λόγω των τεχνολογικών και οργανωτικών αλλαγών που επικράτησαν στον χρηματοπιστωτικό τομέα, που υπερκαλύφθηκαν οι αυξήσεις από την εξάπλωση του τραπεζικού κλάδου, παρά τις μειώσεις που προκάλεσε στον αριθμό του προσωπικού που εργαζόταν στις τράπεζες. Άρα, για την παραγωγή μιας επιπλέον μονάδας του ΑΕΠ χρειάζεται όλο και μικρότερος αριθμός υπαλλήλων στις τράπεζες. Ωστόσο, δεν παρουσιάζει μείωση ως ποσοστό του πληθυσμού, σε αντίθεση με την αυξητική πορεία έως και το 2007 με χαμηλότερους ρυθμούς έναντι της προηγούμενης περιόδου. Αν παρατηρήσουμε την ιστορία του τραπεζικού κλάδου σε άλλες προηγμένες χώρες, όπου ο χρηματοπιστωτικός τομέας είχε εξαπλωθεί παραπάνω απ' ό,τι στην Ελλάδα, είναι προβλέψιμο ότι η πτώση της έντασης της τραπεζικής απασχόλησης θα γίνει αρκετά μεγάλη, με αποτέλεσμα να προκαλέσει την πτώση της απασχόλησης και σε σχέση με τον πληθυσμό.

2.4 Το ρυθμιστικό πλαίσιο των τραπεζών

Οι τράπεζες παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην οικονομία μιας χώρας. Γι' αυτό τον λόγο είναι αναγκαίο να ρυθμίζεται και να εποπτεύεται η λειτουργία τους. Οι πληροφορίες που αφορούν το χαρτοφυλάκιο των τραπεζών έχουν ιδιωτικό χαρακτήρα, συνεπώς καθίσταται πολύ δύσκολη έως και ανέφικτη η επιβολή

---

¹⁴ Μοσκόφογλου, Χ. *Η χρηματοπιστωτική κρίση και η επίδρασή της στον τραπεζικό κλάδο στην Ελλάδα*. Διδακτορική διατριβή.

οποιοδήποτε προστίμου στις τράπεζες για την διακράτηση από τις τράπεζες. Έτσι, εκ μέρους του κράτους λαμβάνονται μόνο έμμεσα μέτρα. «Πιο συγκεκριμένα:

- Καθιερώνονται και επιβάλλονται κανόνες για την επιλογή των στοιχείων των τραπεζικών χαρτοφυλακίων, στους οποίους περιλαμβάνονται ένας ανώτατος επιτρεπτός βαθμός συγκέντρωσης συγκεκριμένων τύπων δανείων, περιορισμούς στους τύπους και τα είδη επενδύσεων, όπου επιτρέπεται να τοποθετούν τα κεφάλαια τους οι τράπεζες κ.α.
- Καθιερώνονται πρότυπα για την κεφαλαιοποίηση και την ρευστότητα των τραπεζών και προβλέπονται τρόποι επιβολής τους και συμμόρφωσης τους σε αυτά
- Το κράτος ή οι εκάστοτε ρυθμιστικές αρχές παίζουν τον ρόλο των δανειστών σε περίπτωση που μια τράπεζα χρεοκοπήσει, δηλαδή αποκτούν τον έλεγχο των στοιχείων της τράπεζας.»¹⁵

2.5 Οι ελληνικές τράπεζες

«Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, τον Απρίλιο του 2011 στην Ελλάδα ήταν εγκατεστημένα και λειτουργούσαν 62 πιστωτικά ιδρύματα, έναντι 65 τον Νοέμβριο του 2010, εκ των οποίων 34 πιστωτικά ιδρύματα (18 εμπορικές και 16 συνεταιριστικές τράπεζες), 22 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν έδρα σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 5 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν έδρα εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εποπτεύονται από την τράπεζα της Ελλάδας, καθώς δεν υπάγονται στο καθεστώς της αμοιβαίας αναγνώρισης και 1 πιστωτικό ίδρυμα που έχει εξαιρεθεί από την εφαρμογή του ν.3601/2007, δηλαδή το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων.»¹⁶

Οι ελληνικές τράπεζες παρόλο που δεν ήταν εκτεθειμένες σε παράγωγα προϊόντα υψηλού ρίσκου, επηρεάστηκαν και συνεχίζουν να επηρεάζονται μέχρι και σήμερα από την κρίση λόγω της αύξησης του κόστους χρηματοδότησης τους. Η κύρια πηγή δανεισμού των τραπεζών είναι οι καταθέσεις του αποταμιευτικού κοινού.

Στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, όπως αναφέρει η Ελληνική Ένωση Τραπεζών¹⁷, οι επιπτώσεις της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης ήταν αρκετά περιορισμένες σε

¹⁵ Μοσκόφογλου, Χ. *Η χρηματοπιστωτική κρίση και η επίδρασή της στον τραπεζικό κλάδο στην Ελλάδα*. Διδακτορική διατριβή.

¹⁶ ΕΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2011). *Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

¹⁷ ΕΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2010). *Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2009*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

σχέση με εκείνες που επήλθαν στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Αυτό οφείλεται σε δύο βασικούς λόγους:

- Οι ελληνικές τράπεζες δεν είχαν στο χαρτοφυλάκιο τους “τοξικά ομόλογα”, όπως είχαν πολλές άλλες τράπεζες του εξωτερικού, των οποίων όμως οι τιμές έπεσαν ραγδαία, με αποτέλεσμα να μη χρειαστεί να καταγράψουν ζημιές από τέτοια ομόλογα. Δεν είχαν λόγο να επενδύσουν σε τέτοια ομόλογα οι τράπεζες, αφού η ανάπτυξη τους βασιζόταν τα τελευταία χρόνια στην επέκταση της δραστηριότητάς τους στην στεγαστική και την καταναλωτική πίστη, και στην διεθνή τους δραστηριότητα που γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη το ίδιο διάστημα.
- Η υψηλή κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών στην Ελλάδα τις καθιστά ανένδοτες στους όποιους κινδύνους, με αποτέλεσμα να είναι ασφαλείς και οι καταθέτες τους. Η σημερινή κρίση δεν αποτέλεσε αιτία κινδύνου για την φερεγγυότητα των ελληνικών τραπεζών διότι δεν υπήρχαν δίαυλοι μετάδοσης των προβλημάτων και στην Ελλάδα που ανέκυψαν στις χώρες που επλήγησαν από την κρίση. Ο ένας και μοναδικός δίαυλος που αφορούσε και την Ελλάδα ήταν η αύξηση των επιτοκίων που σημειώθηκε στην διατραπεζική αγορά.

2.6 Τα Μέτρα που ελήφθησαν στην Ελλάδα στο πλαίσιο της χρηματοπιστωτικής κρίσης

Τα στοιχεία της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών αναλύουν τα μέτρα που ελήφθησαν από την ελληνική κυβέρνηση σε ό,τι αφορά την αντιμετώπιση της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην Ελλάδα. Τα μέτρα αυτά αφορούν:

- την ενίσχυση της ρευστότητας. Τα μέτρα που ελήφθησαν δυνάμει του Ν. 3723/2008 (ΦΕΚ 250 Α/9.12.2008) αφορούσαν το πρόγραμμα ενίσχυσης της ρευστότητας της οικονομίας, ύψους είκοσι οκτώ δισεκατομμυρίων ευρώ. Το εν λόγω πρόγραμμα, οι όροι του οποίου εγκρίθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αντίθετα από τα 76 προγράμματα άλλων χωρών, δεν ήταν πρόγραμμα διάσωσης τραπεζών, αλλά πρόγραμμα ενίσχυσης της οικονομίας (νοικοκυριών και επιχειρήσεων) μέσω των τραπεζών. Το πρόγραμμα, το οποίο είχε συγκεκριμένη χρονική διάρκεια και προσδιορισμένη, από το νόμο, ημερομηνία λήξης, δεν αφορούσε την παροχή μετρητών από το κράτος προς τις τράπεζες, αλλά συνδυασμό ομολόγων και εγγυήσεων του Ελληνικού Δημοσίου. Επιπλέον, οι εγγυήσεις και οι διευκολύνσεις που προβλέπονταν από το πρόγραμμα είχαν κόστος για τις τράπεζες, το οποίο διαμορφώθηκε με όρους αγοράς. Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, στο τέλος του 2009, το ποσοστό αξιοποίησης των μέτρων ενίσχυσης από το ελληνικό τραπεζικό σύστημα που κυμάνθηκε τελικά στο 33,6% για το σύνολο των μέτρων, είναι μικρότερο σε σχέση με το ποσοστό

αξιοποίησης των αντίστοιχων μέτρων ενίσχυσης τόσο στη ζώνη του ευρώ (43%) όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 (40%).

- την εγγύηση των καταθέσεων. Τα μέτρα που ελήφθησαν αφορούν κυρίως την ενίσχυση του ελληνικού συστήματος εγγύησης καταθέσεων και αποτελούν σε μεγάλο βαθμό ενσωμάτωση κοινοτικών διατάξεων. Ειδικότερα, κάποιες τροποποιήσεις που επήλθαν στο νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την εγγύηση καταθέσεων στην Ελλάδα είναι η αύξηση του ορίου της αποζημίωσης των καταθέσεων από είκοσι χιλιάδες (20.000) σε εκατό χιλιάδες ευρώ (100.000), η ετήσια διαβάθμιση των πιστωτικών ιδρυμάτων με ποιοτικά κριτήρια και ανάλογη διαφοροποίηση της ετήσιας εισφοράς με εύρος συντελεστή από 0,9 έως 1,1, καθιέρωση υποχρέωσης της Τράπεζας της Ελλάδος να λαμβάνει απόφαση, εφόσον διαπιστώσει ότι το συμμετέχον στο Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων και Επενδύσεων (ΤΕΚΕ) πιστωτικό ίδρυμα αδυνατεί να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του έναντι των καταθετών ή επενδυτών -πελατών του για λόγους που έχουν άμεση σχέση με την οικονομική του κατάσταση και δεν προβλέπεται ότι η αδυναμία αυτή είναι αναστρέψιμη στο προσεχές μέλλον, εντός πέντε (5) εργάσιμων ημερών από τη στιγμή κατά την οποία απεδείχθη για πρώτη φορά ότι το συμμετέχον πιστωτικό ίδρυμα δεν έχει επιστρέψει τις ληξιπρόθεσμες και απαιτητές καταθέσεις (άρθρο 15 Ν. 3775/2009), καθώς και άλλα πολλά¹⁸.

---

¹⁸ Ε'ΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2010). *Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2009*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΚΛΑΔΟ

3.1 Κρίσεις και τράπεζες

Οι τράπεζες διαχέουν τις κρίσεις στην πραγματική οικονομία, που σημαίνει ότι σε περιπτώσεις τραπεζικών κρίσεων πλήττονται περισσότερο οι τομείς της οικονομίας που η εξάρτησή τους από την εξωτερική χρηματοδότηση είναι μεγαλύτερη. Ακόμη πιο έντονα φαίνονται να είναι τα αποτελέσματα των κρίσεων των τραπεζών στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου η πρόσβαση τους σε χρηματοδότηση από το εξωτερικό είναι μικρότερη.

Οι κρίσεις, συνήθως, εμφανίζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα, η τραπεζική και η νομισματική κρίση που ξέσπασαν ταυτόχρονα, ονομάζεται φαινόμενο των διδύμων κρίσεων και το συναντάμε κυρίως σε αναδυόμενες χώρες. Η κρίση που διανύουμε μέχρι και σήμερα, ξεκίνησε στις ΗΠΑ ως τραπεζική κρίση, στην συνέχεια έγινε οικονομική κρίση σε παγκόσμιο επίπεδο και τελικά εξελίχθηκε σε μία κρίση χρέους, όπως συναντάμε στην χώρα μας καθώς και σε άλλες χώρες της Ευρώπης. Παρά κάποια κοινά χαρακτηριστικά της κρίσης που εμφανίζονται σε όλο τον κόσμο, με το ξέσπασμα της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης το φθινόπωρο του 2008, αρκετές χώρες ακόμα και μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, επηρεάζονται με διαφορετικούς τρόπους. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, για παράδειγμα, και στην Ιρλανδία, η επιρροή της κρίσης ήταν τεράστια, ιδίως στην πρώτη και δεύτερη φάση της κρίσης, δηλαδή στην τραπεζική κρίση και στην πιστωτική κρίση και ύφεση αντίστοιχα. Αντιθέτως, χώρες όπως είναι η Ελλάδα και η Ιταλία, δεν επηρεάστηκαν σε τέτοιο βαθμό, όπως οι προηγούμενες δύο χώρες, επλήγησαν όμως πολύ σοβαρά από την τρίτη φάση της κρίσης που περιλαμβάνει την χρηματοδότηση του δημόσιου χρέους, απειλώντας τις με χρεοκοπία.

Τα τραπεζικά συστήματα, ανεξάρτητα από το πόσο αυστηρά ρυθμίζονται και εποπτεύονται, είναι πιθανόν να παραμείνουν ευάλωτα σε μακροοικονομικές ανισορροπίες. Σε γενικές γραμμές, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα φάνηκε να λειτουργεί σωστά, έτσι ώστε καμία τράπεζα στην Ελλάδα δεν πήρε τον δρόμο της πτώχευσης. Επίσης, οι γαλλικές τράπεζες έχουν αποδείξει μέχρι στιγμής, μια σχετική ανθεκτικότητα στην παγκόσμια οικονομική κρίση. Όμως, το τελευταίο διάστημα, η Γαλλία εισέρχεται ολοκληρωτικά στην κρίση, που έχει σαν αποτέλεσμα την μείωση της πιστοληπτικής ικανότητας. Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και σε πολλές άλλες χώρες της Ευρώπης, γεγονός που μας κάνει πλέον να μιλάμε για μια ευρωπαϊκή κρίση.

Οι αγορές ανησυχούν όλο και περισσότερο ότι μέσω της ελληνικής κρίσης χρέους, μπορεί να προκληθεί ακόμη και ρήξη της Ευρωζώνης, διότι έχει ήδη κάνει την εξάπλωσή της και σε άλλες χώρες της Ευρώπης, όπως είναι η Πορτογαλία, η

Ιρλανδία, η Ιταλία και η Ισπανία. Ορισμένοι πιστεύουν πως η αναδιάρθρωση του χρέους θα ήταν απαραίτητη, όμως δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη κάτι τέτοιο. Η Ελλάδα έρχεται αντιμέτωπη στην κρίση με δύο μέτωπα : την μακροχρόνια συσσώρευση του δημόσιου χρέους και την ταχύτατη συσσώρευση υπερβολικού εξωτερικού χρέους. Ακόμα ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζει η χώρα μας είναι η έλλειψη αξιοπιστίας, που καθιστά δυσκολότερη την επίλυση της κρίσης.

Ο Krugman¹⁹ υποστήριζε ότι η κρίση του 2008 συνδέεται με την δυσλειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, αν λάβουμε υπ όψιν μας ότι η κρίση εκδηλώθηκε στις επενδυτικές τράπεζες των ΗΠΑ, οι οποίες δεν εποπτεύονταν όσο θα έπρεπε. Έτσι, για να διασφαλιστεί η σταθερότητα στις τράπεζες και η ανατροπή αρνητικών καταστάσεων, όπως είναι η κρίση, απαραίτητη είναι η υιοθέτηση μιας σειράς προληπτικών μέτρων, καθώς και παρεμβατικών και προστατευτικών μηχανισμών.

3.2 Η επίδραση της κρίσης στις ελληνικές τράπεζες

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση αποτέλεσε την αφορμή για την εκδήλωση της κρίσης χρέους για την ελληνική οικονομία. Παρόλο που η παγκόσμια οικονομία στα πρώτα τρίμηνα του 2010, άρχισε να δείχνει τα πρώτα σημάδια ανάκαμψης η ελληνική αγορά ακόμα πλήττεται από τους αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης, την αύξηση των επιτοκίων δανεισμού, αλλά και την πτώση της οικονομικής δραστηριότητας. Όλα αυτά είναι τα αίτια που οδήγησαν την χώρα μας στην ένταξη στον μηχανισμό στήριξης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.

Σε αυτή την δύσκολη περίοδο και σε αυτό το δυσμενές περιβάλλον, δεν θα μπορούσαν να μείνουν ανεπηρέαστες από την κρίση οι ελληνικές τράπεζες. Πιο συγκεκριμένα, καλούνται να λειτουργήσουν σε ένα περιβάλλον με σημαντικές και σοβαρές προκλήσεις, όπως είναι για παράδειγμα οι συνεχείς μειώσεις των ρυθμών ανάπτυξης, το ενδεχόμενο να αυξηθούν τα δάνεια σε καθυστέρηση και οι δυσκολίες στις αγορές χρήματος και κεφαλαίων. Όλα αυτά που αναφέρθηκαν απαιτούν συνεχείς προσπάθειες των διεθνών οργανισμών, των κυβερνήσεων και των κεντρικών τραπεζών για να αντιμετωπιστεί η κρίση.

Οι οργανισμοί που είχαν μεγαλύτερη επιρροή από την κρίση αναφερόταν κυρίως στην εκμετάλλευση ακινήτων, χωρίς όμως να λείπουν τα προβλήματα στις τράπεζες ή στις ασφαλιστικές υπηρεσίες. Τα πραγματικά προβλήματα της κρίσης ήρθαν στην ελληνική επιφάνεια με την άνοδο των επιτοκίων και τον συντηρητισμό του χρηματοπιστωτικού συστήματος να πλήττει δανειολήπτες, μικρομεσαίες επιχειρήσεις την αγοραστική συμπεριφορά των καταναλωτών και λοιπές πτυχές της αγοράς, με άμεσο αντίκτυπο στην οικονομία.

---

¹⁹ Krugman, P. (2009). *Η κρίση του 2008 Και η επιστροφή των οικονομικών της ύφεσης*. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Αλαβάνου, Α. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 2009).

Για να κατοχυρωθεί, λοιπόν, η σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος και να αποφευχθούν οι κρίσεις, κρίνεται αναγκαία η υιοθέτηση προληπτικών μέτρων, καθώς και παρεμβατικών και προληπτικών μηχανισμών. Το όλο σύνολο των μέτρων και των μηχανισμών συντελούν το Προστατευτικό δίκτυο του τραπεζικού συστήματος.

3.3 Η χρηματοδότηση των τραπεζών πριν και κατά την διάρκεια της κρίσης

Στα αρχικά στάδια της κρίσης, οι ελληνικές τράπεζες έδειχναν ότι δεν έχουν επηρεαστεί, αφού δεν εκτέθηκαν πολύ στα τοξικά προϊόντα, καθώς επίσης και ότι το χρηματοοικονομικό άνοιγμα ήταν συγκριτικά πολύ μικρότερο έναντι του ευρωπαϊκού μέσου όρου ως απόρροια του μικρότερου λόγου δανείου προς καταθέσεις. Τελικά, όμως, οι τράπεζες εισήλθαν σε μακρά περίοδο αποκλεισμού τους από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές. Αυτή η εξέλιξη είχε αρνητικά επακόλουθα στην λειτουργία τους, ώσπου έφτασε σε σημείο της απειλής για την επιβίωση τους, ύστερα από μια πενταετία 2002 - 2007, στην οποία αυτή περίοδο, οι ελληνικές τράπεζες αναπτυσσόταν με ταχύτατους ρυθμούς τόσο στον γεωγραφικό τομέα, λόγω της εξάπλωσης τους κυρίως στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, όσο και σε προϊόντικό επίπεδο κάνοντας είσοδο σε νέες αγορές χρηματοοικονομικών προϊόντων.

Η χονδρική χρηματοδότηση αποτελεί έναν από τους παράγοντες που επηρέασαν την επιτυχία των ελληνικών τραπεζών, καθώς αυξητική τάση ακολούθησαν όλα τα μεγέθη της χρηματοδότησης των ελληνικών τραπεζών από τις αγορές, όπου από το 1999 διέγραφαν τροχιά σύγκλισης με τον μέσο όρο των μεγεθών των ευρωπαϊκών τραπεζών. Οι δυνατότητες άντλησης μεσοπρόθεσμης ρευστότητας ενισχύονταν κάθε χρόνο, καθώς οι αγορές γνώριζαν τον ελληνικό πιστωτικό κίνδυνο²⁰.

Οι ελληνικές τράπεζες κατείχαν ακόμη ένα ποιοτικό γνώρισμα της μορφής χρηματοδότησης τους, το οποίο ήταν η πρόσβαση τους σε έναν ευκολότερο, γρηγορότερο και φθηνότερο δανεισμό από άλλες τράπεζες, με ποσοστό 60 % , και ποσοστό 70 % της χονδρικής χρηματοδότησης τους από επενδυτές στην Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη. Με βάση αυτή την επιτυχία τους στο συγκεκριμένο επενδυτικό κοινό, οι ελληνικές τράπεζες ήθελαν να προσελκύουν συνεχώς επενδυτές με αν όχι τα ίδια, αλλά παρόμοια χαρακτηριστικά.

---

²⁰ Ε'ΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2011). *Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

3.3.1 Πρώτη φάση της κρίσης (Αυγ. 2007 - Αυγ. 2008): Η χρηματοδότηση υφίσταται απρόβλεπτη πίεση

Όλες οι μεγάλες ελληνικές τράπεζες, με μια μικρή καθυστέρηση, αποφάσισαν λαμβάνοντας πρωτοβουλία να διαφοροποιήσουν την επενδυτική τους βάση προς νέες αγορές και προϊόντα. Αρχικά, εξέτασαν όλες τις προτάσεις διεθνών οίκων για την είσοδό τους στην αγορά της Αμερικής, προκειμένου να κινήσουν την προσοχή των πιστοποιημένων επενδυτών. Υπήρχαν πολλοί δισταγμοί των τραπεζών σχετικά με τις νέες τους διαφοροποιήσεις ως ξένοι επενδυτές εκτός Ευρώπης, σε πιο αυστηρές, ελεγχόμενες και ακριβές αγορές δανεισμού. Αυτός ο δισταγμός που διακατείχε τις ελληνικές τράπεζες μειώθηκε όταν εμφανίστηκαν σημάδια κορεσμού στις ευρωπαϊκές αγορές οριοθετώντας την δυνατότητα να απορροφηθούν τα ελληνικά κρατικά και τραπεζικά ομόλογα και διευρύνοντας τα πιστωτικά τους περιθώρια το 2007.

Το φθινόπωρο του 2007, εξαπλώθηκε το πρόβλημα της αγοράς που αφορούσε τα στεγαστικά δάνεια στις ΗΠΑ, στις κεφαλαιαγορές, με αποτέλεσμα όλες οι αγορές να παρουσιάζουν σημάδια εσωστρέφειας, καθώς η εμπιστοσύνη των επενδυτών σχεδόν χάθηκε. Έτσι, απέφυγαν να αναλάβουν πιστωτικό κίνδυνο εκτός των συνόρων της χώρας τους. Μια συνέπεια της κατάρρευσης της αγοράς των δομημένων χρηματοδοτήσεων ήταν η αναβολή όλων των τιτλοποιήσεων, με αποτέλεσμα να αποθαρρυνθεί η αυτοχρηματοδότηση των στοιχείων του ενεργητικού²¹.

Στις αρχές του 2008, οι ελληνικές τράπεζες δυσκολεύτηκαν να επιστρέψουν στις παραδοσιακές αγορές χρηματοδότησης, λόγω του χαμηλού επιπέδου εμπιστοσύνης ανάμεσα στα πιστωτικά ιδρύματα, και όλο αυτό για την αβεβαιότητα της ευρωστίας τους. Η διατραπεζική αγορά ήταν σχεδόν ανύπαρκτη και η μόνη λύση για τις βραχυχρόνιες πηγές χρηματοδότησης ήταν ο δανεισμός τίτλων repos και τα εμπορικά γραμμάτια. Μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα, δεν άργησαν να φανούν οι δυσκολίες, με τις ιδιωτικές τοποθετήσεις να μην έχουν την δυνατότητα να αναπληρώσουν το χρηματοδοτικό κενό, καθώς οι τράπεζες άρχισαν να στρέφονται σε εκδόσεις χρέους με την μορφή δανείων. Όλο αυτό επικράτησε διότι οι επενδυτές τα κατέτασσαν στην κατηγορία “δάνεια και απαιτήσεις”, με συνέπεια να αποφεύγουν την αποτίμηση τους, σε μια περίοδο στην οποία η μεταβλητότητα των τιμών στα χρεόγραφα ήταν αρκετά αυξημένη.

«Η επεκτατική πολιτική των ελληνικών τραπεζών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη συνεχιζόταν με αμείωτη ένταση και απορροφούσε ένα μεγάλο μέρος του αποθέματος ρευστών διαθεσίμων τους για την εξυπηρέτηση αναγκών όπως:

---

²¹ Ε'ΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2011). *Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

- η ανοικτή γραμμή χρηματοδότησης ενεργητικού των θυγατρικών τραπεζών και εκχώρησης υποχρεωτικών διαθεσίμων (minimum reserve requirements) στις τοπικές κεντρικές τράπεζες,
- η τακτική κεφαλαιακή ενίσχυση διαφόρων μορφών (πρωτογενή και δευτερογενή κεφάλαια), και
- η διαρκής κάλυψη λειτουργικών δαπανών.»

Αυτό το τρίπτυχο, κάποιες φορές ανάγκαζε τις τράπεζες να μετατρέψουν το ευρώ στο τοπικό νόμισμα της κάθε χώρας. Αντίκτυπο αυτού ήταν ο εγκλωβισμός της ρευστότητας σε χώρες που είχαν πολλές αγκυλώσεις και προβλήματα στην λειτουργία των χρηματαγορών, καθώς οι κεφαλαιαγορές ήταν σχεδόν ανύπαρκτες. Η μητρική τράπεζα στην Ελλάδα χρηματοδοτούσε κατά μέσο όρο το 65 % των στοιχείων του Ενεργητικού τους, μέσω μιας πλήρους κεντροποιημένης διαδικασίας εστιαζόμενη στους παραδοσιακούς επενδυτές στην Ευρώπη.

«Στο πλαίσιο μιας πιο αποτελεσματικής προσπάθειας αντιμετώπισης των προκλήσεων, οι ελληνικές τράπεζες προέβησαν σταδιακά εντός του έτους στις ακόλουθες ενέργειες:

- α. προώθηση νέων καταθετικών προϊόντων που επιβράβευαν την εμπιστοσύνη και σταθερότητα της καταθετικής τους βάσης,
- β. εξατομικευμένη διαχείριση των «ευαίσθητων», ευμετάβλητων και ευμεγεθών καταθέσεων χονδρικής φύσης,
- γ. υιοθέτηση πληρέστερων εσωτερικών δεικτών υπολογισμού ρευστότητας και πρόβλεψης χρηματοδοτικών ανοιγμάτων,
- δ. αναδόμηση των στοιχείων ενεργητικού (εκχώρηση συμβάσεων δανείων, τιτλοποίηση) για την αυτοχρηματοδότηση τους μέσω των πράξεων νομισματικής πολιτικής των κεντρικών τραπεζών.»²²

Η μέση περίοδος δανεισμού περιορίζεται πλέον στο διάστημα των 6 έως 9 μηνών, ενώ πριν την κρίση ήταν 2 με 3 χρόνια, με συνέπεια οι ανάγκες για χρηματοδότηση αυξανόταν όλο και περισσότερο από το τέλος του 2008 και στις αρχές του 2009. Η αναπλήρωση των ληξιπρόθεσμων ομολόγων υψηλού περιθωρίου που αφορά πιο παλιές μακροπρόθεσμες εκδόσεις περιόδου 2003 - 2005, μέσω βραχυπρόθεσμων χρηματοδοτήσεων, μείωσε τις επιπτώσεις από τα νέα ακριβά περιθώρια. Με την ανακοίνωση του νόμου περί καλυμμένων ομολογιών, οι τράπεζες της Ελλάδας δεν καθυστέρησαν καθόλου την δημιουργία προγραμμάτων έκδοσης τέτοιων ομολόγων, αφού είναι πρώτα σε προτίμηση των επενδυτών για την καλύτερη εξασφάλιση των χρημάτων τους.

²² ΕΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2011). *Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

Αναμφίβολα, σημαντικά οφέλη προορίζονται για τις τράπεζες - εκδότες, όπως είναι τα εξής :

α. μείωση του κόστους σε σύγκριση με τις ισοδύναμες μορφές δανεισμού, καθώς οι καλυμμένες ομολογίες τιμολογούνται στο μισό των περιθωρίων των κλασικών ομολόγων κύριας εξασφάλισης χωρίς εγγυήσεις,

β. πολύ μεγαλύτερα δυνητικά ποσά έκδοσης πάνω από 1 δισεκατομμύριο ευρώ σε κάθε εκδότη σε σχέση με άλλες μορφές έκδοσης χρέους με πιο μακροπρόθεσμα χρονικά περιθώρια, δηλαδή άνω της 5 ετίας,

γ. άλλες μορφές δανεισμού με καλύτερη πιστοληπτική διαβάθμιση, ώστε να προσελκύουν νέα διαφοροποιημένα επενδυτικά βάζα και με μικρότερες αυξομειώσεις στις τιμές, και

δ. δυνατότητα να αναγνωρίζονται οι καλυμμένες ομολογίες ως ενέχυρο στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) για να μπορεί να συμμετέχει σε μεσοπρόθεσμες πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης του τραπεζικού συστήματος.

Έτσι, οι ελληνικές τράπεζες έγιναν πιο ισχυρές με ένα ευρύ φάσμα χρηματοδοτικών εργαλείων σε μια περίοδο που οι δυνατότητες των τραπεζών να κορυφώνονται στις διεθνείς κεφαλαιαγορές. Όμως, οι άσχημες συνθήκες που επικρατούσαν στην αγορά, που αρχικά περιόρισε την συναλλακτική δραστηριότητα, αλλά τελικά κατέστησε ρηχή την δευτερογενή αγορά ομολόγων, σε συνδυασμό με την αυξημένη πιθανότητα ζημίας εξ αιτίας των πιστωτικών γεγονότων, δεν μετουσίωσαν την προσπάθεια να προωθήσουν τα ομόλογα σε τελικούς επενδυτές. Στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, κατάφεραν να επιβιώσουν μόνο τα ομόλογα τα οποία παρείχαν στους επενδυτές το δικαίωμα ρευστοποίησης τους (put option) σε τακτά χρονικά διαστήματα ανά τρίμηνο ή ανά εξάμηνο. Υπήρχε, όμως, ένας κίνδυνος που ήταν αρκετά φανερός, ο οποίος αφορούσε την εξάντληση της ρευστότητας από τις τράπεζες εάν συναντούσαμε μαζική έξοδο τέτοιων ομολόγων λόγω επιδείνωσης των δεδομένων στις αγορές.

Πολλοί ήταν αυτοί που εκτιμούσαν πως τελικά οι μικρές και αδύναμες αγορές θα επηρεαστούν πολύ περισσότερο από την λεγόμενη πιστωτική ασφυξία, καθώς οι επενδυτές τοποθετούσαν τα κεφάλαια τους σε τίτλους με υψηλή πιστοληπτική διαβάθμιση, δηλαδή AAA ή AA. Η Ελλάδα, πάντως, δεν πληρούσε αυτές τις προϋποθέσεις και δεν ολοκληρώθηκε με το επιθυμητό αποτέλεσμα να εκδώσει ομόλογα, παρά την άμεση ανταπόκριση των ελληνικών τραπεζών να αποδείξουν την βιωσιμότητα τους και τις προοπτικές τους στους ενδιαφερόμενους, στους επενδυτές, τους αναλυτές, τους οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης και τις εποπτικές αρχές δηλαδή.

3.3.2 Δεύτερη φάση της κρίσης (Σεπ. 2008 - Ιαν. 2010): Η χρηματοδότηση καθίσταται ανέφικτη

Σε μία πολύ δύσκολη περίοδο για την παγκόσμια οικονομία επέρχεται η πτώχευση της Lehman Brothers τον Σεπτέμβριο του 2008, ανατρέποντας όλα τα δεδομένα της αγοράς. Το τραγικό αυτό γεγονός επιτυγχάνει την λήψη μέτρων από τις εποπτικές αρχές, που μέχρι τώρα έδειχναν να πιστεύουν στην διαδικασία αυτορρύθμισης και απέφευγαν την παρέμβαση στις κεφαλαιαγορές. Τα επιτόκια στις διατραπεζικές αγορές ενσωματώνουν τον πιστωτικό κίνδυνο του αντισυμβαλλόμενου, αποκλίνοντας από το επιτόκιο αναφοράς της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Έτσι, σιγά σιγά καθίσταται ανενεργή η διατραπεζική αγορά, ενώ οι εκδόσεις ομολόγων αναβάλλονται οριστικά.

Οι ελληνικές τράπεζες συνειδητοποιούν ότι είναι απαραίτητη η εξ ολοκλήρου επαναφορά τους στο παραδοσιακό μοντέλο τραπεζικής, όπου η βάση της χρηματοδότησης είναι οι πελατειακές καταθέσεις, ενώ η χονδρική χρηματοδότηση απέχει αρκετά από τα σχέδια τους. Επιζητείτε η επιστροφή τους στις ισορροπίες του 2003, καθώς η χρηματοδότηση των στοιχείων του ενεργητικού από καταθέσεις κατά 68 % πρέπει να προσεγγίσει το 100 %.

Οι καταθέτες - επενδυτές χάνουν όλη την εμπιστοσύνη τους στο τραπεζικό σύστημα, όμως, οι τράπεζες υπεραμύνονται των καταθέσεων με μια σημαντική αύξηση των περιθωρίων τους, μέσω συνεχών μειώσεων του βασικού επιτοκίου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, από 4,25 % που ήταν τον Οκτώβριο του 2008 σε 1 % τον Μάιο του 2009. Στόχος αυτού ήταν να ελαφρύνονται οι δανειζόμενοι από το βασικό κόστος χρηματοδότησης. Αναζητούνται συνεχώς τρόποι σε όλη την Ευρώπη για να διασφαλιστούν οι πελατειακές καταθέσεις λιανικής φύσης.

Προκειμένου να αποφευχθεί η μαζική φυγή των καταθέσεων από τις τράπεζες, το λεγόμενο bank run, το πρόβλημα αντιμετωπίζεται με κρατικές εγγυήσεις ορισμένου ποσού για κάθε πελάτη - καταθέτη. «Τελικά το αντίδοτο είναι η θέσπιση προγραμμάτων στήριξης των οικονομιών και η ενίσχυση τη ρευστότητας των τραπεζών από τις κυβερνήσεις σχεδόν όλων των ανεπτυγμένων χωρών, που λαμβάνουν την μορφή των κρατικών εγγυήσεων προς τις τράπεζες τόσο σε επίπεδο κεφαλαίων όσο και χρηματοδότησης.»²³

Οι τράπεζες με γρήγορους ρυθμούς, ενσωματώνουν τις εγγυήσεις στις νέες εκδόσεις ώστε να μην υπάρχουν αμφιβολίες των επενδυτών και να μειώσουν το κόστος δανεισμού, χωρίς να είναι σε θέση να σταματήσουν την ανατιμολόγηση του πιστωτικού κινδύνου. Κατά συνέπεια, οι αγορές δομημένων ομολόγων, όπως είναι οι τιτλοποιήσεις και οι καλυμμένες ομολογίες, οι αγορές ομολόγων χωρίς εγγύηση αλλά και οι αγορές ομολόγων υψηλού κινδύνου, για παράδειγμα τα δευτερογενή κεφάλαια μειωμένης εξασφάλισης, παραμένουν ανενεργές έως το τέλος του

²³ ΕΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2011). *Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

πρώτου τριμήνου του 2009. Με την επιτυχή ανακοίνωση των αποτελεσμάτων από τις τράπεζες σε όλο τον κόσμο, οι ελπίδες για άρση της αβεβαιότητας και αποκατάσταση των συνθηκών αναπτερώνονται.

Στην προσπάθεια ξανά βρίσκονται οι ελληνικές τράπεζες να προσελκύσουν καταθέσεις, μιας και είναι η μόνη αξιόπιστη πηγή χρηματοδότησης των εργασιών τους. Για πρώτη φορά, τα περιθώρια νέων καταθέσεων κυμαίνονται κατά μέσο όρο σε επίπεδα πάνω του 1,50 %. Ταυτόχρονα, επιταχύνουν και διευρύνουν τις τιτλοποιήσεις του ενεργητικού τους, για να τις παρουσιάσουν ως ενέχυρα στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και μπλοκάρουν αναπτυξιακά και επενδυτικά πλάνα. Όσον αφορά την χονδρική χρηματοδότηση, οι αγορές καθίστανται αφιλόξενες για τις ελληνικές τράπεζες, παρά τις εγγυήσεις του κράτους, και όλο αυτό εξ αιτίας της χαμηλής πιστωτικής διαβάθμισης. Έτσι, αυτό που επικρατούσε τα προηγούμενα χρόνια στην Ελλάδα αντιστρέφεται εξ ολοκλήρου με αποτέλεσμα την σημαντική αύξηση του πιστωτικού κινδύνου.

Πράγματι, τα περιθώρια χρηματοδότησης του ελληνικού δημοσίου και κατ' επέκταση των ελληνικών τραπεζών εκτοξεύονται το πρώτο τρίμηνο του 2009, με μοναδική πηγή χρηματοδότησης την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, η οποία παρέχει άφθονη και φθηνή, πλην όμως βραχυπρόθεσμη, ρευστότητα. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αποτελεί τον μοναδικό πάροχο ρευστότητας, που προσφέρει ενιαία επιτόκια για όλα τα πιστωτικά ιδρύματα ανεξαρτήτως πιστοληπτικής διαβάθμισης. Οι τράπεζες στην Ελλάδα, οι οποίες φέρουν την χαμηλότερη διαβάθμιση στην Ευρωζώνη, ωφελούνται περισσότερο.

Εν τω μεταξύ, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα προσπαθώντας να αναζωογονήσει την διατραπεζική αγορά εγκαινιάζει μια περίοδο παροχής ρευστότητας έως ένα έτος στα μέσα του 2009. Η απήχηση της, με συμμετοχή ύψους 442 δισεκατομμυρίων ευρώ, επιβεβαιώνει τις απαισιόδοξες εκτιμήσεις για τη κακή λειτουργία των χρηματαγορών και την προσδοκία ότι τα περιθώρια δεν θα αποκλιμακωθούν περαιτέρω. Για την διευκόλυνση του δανεισμού των τραπεζών, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα προωθεί ακόμα μια καινοτομία η οποία περιλαμβάνει την μείωση των κριτηρίων καταλληλότητας των ενεχύρων, προκειμένου να επιτρέψει ένα πλήθος από ενέχυρα χαμηλής πιστοληπτικής αξιολόγησης να γίνονται αποδεκτά στις δεξαμενές της²⁴.

Οι ελληνικές τράπεζες και σε αυτόν τον τομέα ωφελούνται σε μεγάλο βαθμό, λόγω της χαμηλότερης πιστοληπτικής αξιολόγησης του ενεργητικού τους συγκριτικά με άλλες τράπεζες στην Ευρώπη. Ενδεικτικά, η μέση διαβάθμιση των ενεχύρων τους στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα είναι επιπέδου A, καθώς τα ενέχυρα τα οποία δεν θα γίνονταν αποδεκτά, δηλαδή διαβάθμισης BBB αγγίζουν τα 6,5 δισεκατομμύρια ευρώ. Με αυτές τις προϋποθέσεις, αλλά και με δεδομένη την υποκατάσταση της χονδρικής χρηματοδότησης των ελληνικών τραπεζών από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, η λειτουργία της ελληνικής αγοράς εξομαλύνεται με

²⁴ ΕΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2011). *Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

τους καταθέτες, ιδιώτες και επιχειρήσεις, να αρκούνται σιγά σιγά σε πιο ορθολογικές αποδόσεις.

3.3.3 Τρίτη φάση της κρίσης (Φεβ. 2010 - Μαρ. 2011): Η χρηματοδότηση δέσμια των προβλημάτων ρευστότητας

Σε αυτό το σημείο ξεκινά μια πορεία αντίθετη για τις τράπεζες στην χώρας μας σε σχέση με την πλειονότητα των ευρωπαϊκών, στις οποίες ευρωπαϊκές τράπεζες ο δανεισμός από την ΕΚΤ μειώνεται σταδιακά από το τέλος του 2009. Πλέον, το επιτόκιο δανεισμού δεν είναι τόσο ελκυστικό, αν το συγκρίνουμε με τα επιτόκια αναφοράς στην διατραπεζική αγορά, καθώς ταυτοχρόνως σημειώνεται ελάφρυνση των υποχρεώσεων τους λόγω της απομόχλευσης του ισολογισμού τους. Σε αντίθετη περίπτωση, στις ελληνικές τράπεζες παρατηρείται αυξανόμενος δανεισμός, κυρίως γιατί πρέπει να αναχρηματοδοτηθούν παλαιότερα ομόλογα που φτάνουν στην λήξη τους, αλλά και επενδυτικές επιλογές που προέρχονται από την αυξανόμενη συμμετοχή τους στις εκδόσεις του ελληνικού δημοσίου.

Το γεγονός ότι οι ελληνικές τράπεζες εξαρτώνται από την ΕΚΤ, και μάλιστα σε βαθμό που υπερβαίνει τα ανεκτά όρια σε σύγκριση με το μέγεθος τους, δηλαδή βρίσκονται κατά μέσο όρο στο 8,4% του ενεργητικού τους σε σχέση με τις ευρωπαϊκές τράπεζες που ο μέσος όρος τους είναι 3,5%, κατακρίνεται από αναλυτές, εποπτικές αρχές και οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης. Την ίδια στιγμή, αποκαλύπτεται ένα τεράστιο δημοσιονομικό πρόβλημα στην οικονομία της Ελλάδας που τα συμπαρασύρει όλα στην απαξίωση.

Συνεπώς, για τις ελληνικές τράπεζες ξεκινάει μια περίοδος εξελίξεων, που συμπεριλαμβάνει έναν συνολικό ανασχεδιασμό των προβλέψεων για την εξέλιξη της χονδρικής χρηματοδότησης τους για την επόμενη χρονιά. Δεν υπάρχει, πλέον, ρευστότητα προς το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, λόγω της έλλειψης εμπιστοσύνης από τους δανειστές, με αποτέλεσμα να οδηγηθεί ξανά σε έναν ανταγωνισμό για να προσελκύσει πελατειακές καταθέσεις. Οι τράπεζες του εξωτερικού γυρίζουν την πλάτη στην χρηματοδότηση, καθώς και τα πιστωτικά όρια για το σύνολο των χρηματοοικονομικών προϊόντων με τις τράπεζες στην Ελλάδα, και απαιτούν παράλογες εξασφαλίσεις - ενέχυρα για να διατηρήσουν την έκθεση τους στην Ελλάδα. Ταυτόχρονα, τα δανειακά χαρτοφυλάκια είτε συνεχίζουν να αναπτύσσονται με πολύ αργούς ρυθμούς είτε εμφανίζουν αδυναμίες αποπληρωμής και επισφάλειας. Ακόμα και τα αποθέματα ρευστότητας στην Νοτιοανατολικής Ευρώπη δεν είναι δυνατόν να επαναπατριστούν, λόγω δεσμεύσεων προς τις τοπικές κυβερνήσεις.

Η διεθνής κοινότητα διατρέφει έντονα σημάδια ανησυχίας για την βιωσιμότητα των ελληνικών τραπεζών, αφού χαρακτηρίζεται από υψηλό κόστος χρηματοδότησης πρώτης ύλης, όπως είναι οι καταθέσεις και η εγγενή αδυναμία απομόχλευσης. Όλο

αυτό, και σε συνδυασμό με τις συνεχείς υποβαθμίσεις από τους οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης, τείνει τους επενδυτές να φύγουν από την χώρα. Για την Ελλάδα αποτελεί ένα άπιαστο όνειρο το γεγονός ότι οι ευρωπαϊκές οικονομίες θα αντέξουν χωρίς την στήριξη από την δημοσιονομική και νομισματική πολιτική.

Ανατροπή όλων των σχεδίων για τις ελληνικές τράπεζες, καθώς οι εξελίξεις τις οδηγούν σε πλήρη εξάρτηση από την ΕΚΤ για την συνολική χρηματοδότηση. Μόνον για τα χαρτοφυλάκια δανείων, εφόσον δεν συσχετίζονται με την Ελλάδα, είναι δυνατή η ρευστοποίηση των στοιχείων του ενεργητικού, τα οποία καταλαμβάνουν ελάχιστο χώρο στον ισολογισμό των τραπεζών και κυμαίνονται κάτω του 5%. «Και ενώ οι στρατηγικές επιλογές είναι περιορισμένες, η κατάσταση ξεφεύγει από κάθε έλεγχο όταν τίθεται θέμα χρεοκοπίας ή αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους της χώρας, με αποτέλεσμα την οριστική φυγή διαφόρων ειδών καταθέσεων προς το εξωτερικό και την κάμψη των καταθέσεων στις θυγατρικές τράπεζες των ελληνικών ομίλων στην Νοτιοανατολική Ευρώπη.» Αναφερόμαστε σε μια ακατάπαυστη σειρά από δυσμενείς εξελίξεις που δεν σταματά να χρηματοδοτεί τις τράπεζες, σε τέτοιο βαθμό που τίθεται σε αμφιβολία η δυνατότητα αποπληρωμής των χρεών τους. Έτσι, η πορεία των ελληνικών τραπεζών είναι πλήρως συνδεδεμένη με την εξέλιξη των οικονομικών και δημοσιονομικών θεμάτων που ταλανίζουν την Ελλάδα²⁵.

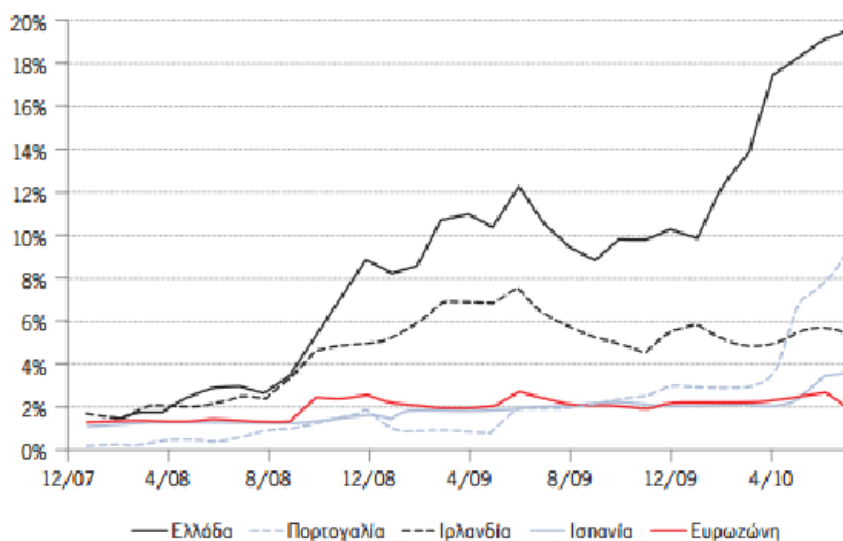
Πλέον, η μόνη λύση για τις ελληνικές τράπεζες είναι η ΕΚΤ, η οποία επιβαρύνεται όλο και πιο πολύ με την χρηματοδότηση των τραπεζών. Όμως, στα μέσα του 2010, με τα μέτρα που λήφθηκαν για να σωθούν οι οικονομίες της Ευρώπης, μείωσε το κύμα φυγής κεφαλαίων και φέρνει μια προσωρινή ηρεμία στις αγορές. Στην περίπτωση της Ελλάδας, από την μια πλευρά τα μέτρα αυτά θέτουν την χώρα σε προστασία από τους πιστωτές, αλλά από την άλλη πλευρά δεν κρύβονται οι αμφιβολίες για το αν η περίοδος χάριτος και τα υφεσιακά δημοσιονομικά μέτρα μπορούν να ανατάξουν την ελληνική οικονομία και να προλειάνουν την επαναφορά της σύντομα τις αγορές.

Η αγορά συνειδητοποιεί πως η εμπιστοσύνη προς την Ελλάδα σιγά σιγά χάνεται και το τραπεζικό σύστημα ταρακουνιέται συνεχώς. Η εξάρτηση των τραπεζών από την ΕΚΤ ολοένα και αυξάνεται, ενώ πραγματοποιούνται οι προβλέψεις αναλυτών για πλήρη αδυναμία χρηματοδότησης εκτός ΕΚΤ για μεγάλο χρονικό διάστημα. Το σύνολο του δανεισμού των τραπεζών από την ΕΚΤ στις αρχές του 2011 έφτασε τα 95 δισεκατομμύρια ευρώ έναντι των 50 δισεκατομμυρίων ευρώ στο τέλος του 2009. Σύμφωνα με το γράφημα, η εξάρτηση από την ΕΚΤ καλύπτει το 18% των στοιχείων του ενεργητικού των ελληνικών τραπεζών, ενώ για το σύνολο των τραπεζών στην Ευρώπη είναι μόλις στο 3%. Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί ότι η εικόνα της Ελλάδας είναι καλύτερη αν η χρηματοδότηση εκφραστεί ως ποσοστό του ΑΕΠ, για παράδειγμα η Ελλάδα είναι στο 41%, ενώ η Ιρλανδία στο 84%.

---

²⁵ ΕΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2011). *Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

ΓΡΑΦΗΜΑ 1 Χρηματοδότηση από ΕΚΤ ως Ποσοστό Ενεργητικού των Τραπεζών

ΠΗΓΗ: Κεντρικές Τράπεζες Χωρών

Η κατάταξη της Ελλάδας και κατ' επέκταση των ελληνικών τραπεζών, που την ορίζουν σε κατηγορία μη διαβαθμισμένης επενδυτικής ικανότητας (non investment grade ή junk) από σχεδόν όλους τους οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης αποτελεί χαριστική βολή. Οι υποβαθμίσεις επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την χρηματοδότηση μέσω της ΕΚΤ με διπλή μορφή: πρώτον, επιδεινώνεται η αποτίμηση των ελληνικών ενεχύρων στην ΕΚΤ και δεύτερον, οι συντελεστές περικοπής (haircuts) κλιμακώνονται. Συνεπώς, ο ισολογισμός πιέζεται περισσότερο, αφού οδηγεί σε τεράστιο έλλειμμα χρηματοδότησης αλλά και οξύνει το πρόβλημα τακτικής αναπλήρωσης του ύψους των ενεχύρων που απαιτείται να είναι δεσμευμένα για την επαρκή κάλυψη του ονομαστικού ύψους δανεισμού από την ΕΚΤ.

Άσχημη τροπή παίρνουν οι εξελίξεις για την χώρα μας, καθώς ούτε το ευρωπαϊκό πρόγραμμα επαναγορών κρατικών ομολόγων από την ΕΚΤ, ούτε και η διενέργεια των ασκήσεων προσημείωσης καταστάσεως κρίσης, τα λεγόμενα stress tests, δεν έχουν την δυνατότητα να μεταπείσουν τις αγορές ώστε να δοθεί κάποια διέξοδος στο πρόβλημα έλλειψης εναλλακτικής χρηματοδότησης για τις τράπεζες στην Ελλάδα. Τέτοιες πρωτοβουλίες παρέχουν πίστωση χρόνου και διασφαλίζουν την ρευστότητα του ελληνικού τραπεζικού συστήματος προσωρινά, χωρίς να υπάρχει φόβος για την κατάρρευση τους, καθώς δεν εγγυώνται την κάλυψη των χρηματοδοτικών του αναγκών μεσοπρόθεσμα.

3.4 Η νέα πρόκληση στη χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών

Η ελληνική οικονομία πλέον, προσπαθεί να πείσει την διεθνή κοινότητα για την μεταστροφή της για να μπορεί να ελπίζει σε μια αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητάς της, ώστε να προσεγγίσει νέες κεφαλαιαγορές. «Μια τέτοια εξέλιξη θα έχει καταλυτική επίδραση καταρχήν στο μέτωπο των καταθέσεων, με την επάνοδο καταθετών και επενδυτών στην χώρα και την συρρίκνωση των περιθωρίων.» Όσο, όμως, τα περιθώρια των τραπεζών βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα δεν είναι ευπρόσδεκτες οι τράπεζες στις αγορές, πράγμα που μας οδηγεί στην εξήγηση του υψηλού δανεισμού από την ΕΚΤ. «Με μια απλή αναδρομή στην εξέλιξη των μεγεθών τους στην τριετία 2008-2010 αποκαλύπτει συνολική αύξηση αναγκών σε ευρώ 99 δισ. ως ακολούθως:

- οι εκροές λόγω μεταβολής της καθαρής διατραπεζικής δραστηριότητας και της καθαρής μεταβολής των υποχρεώσεων από ομολογιακές εκδόσεις (αποπληρωμές μείον νέες εκδόσεις) προς το εξωτερικό από την αρχή της κρίσης ανέρχονται στο ύψος των 26 δισεκατομμυρίων ευρώ,
- η αύξηση του χαρτοφυλακίου των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου παίρνοντας τη σκυτάλη από τους ξένους επενδυτές διαμορφώνεται σε 18 δισεκατομμύρια ευρώ,
- η καθαρή μεταβολή του ενεργητικού από εμπορικές εργασίες (δάνεια και επενδύσεις μείον καταθέσεις) καταγράφει αύξηση κατά 55 δισεκατομμύρια ευρώ.»²⁶

Τα μεγέθη αυτά, λοιπόν, για να επιστρέψουν σε επίπεδα που κρίνονται βιώσιμα απαιτείται δυναμική διαχείριση του παθητικού των τραπεζών. Μέχρι, όμως, να βελτιωθούν οι συνθήκες που επικρατούν, οι ελληνικές τράπεζες έχουν στην διάθεσή τους πολύ λίγα εργαλεία για να καλύψουν τις ανάγκες τους με άλλους τρόπους εκτός της προσφυγής τους στην ΕΚΤ. Η κατάσταση γίνεται ακόμη πιο δύσκολη εάν η ΕΚΤ διαφοροποιήσει την νομισματικής της πολιτικής κάνοντας πιο αυστηρά τα κριτήρια καταλληλότητας των ενεχύρων, όπως είχε προαναγγείλει για το 2011, ή ακόμη αν οι οίκοι πιστοληπτικής αξιολόγησης προχωρήσουν σε νέες υποβαθμίσεις της αξιολόγησης της χώρας καθώς δεν θα γίνονται αρκετά αποδεκτά με λογικές συνέπειες για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα τα ττιλοποιημένα δάνεια και τα μη κρατικά ομόλογα χαμηλής πιστοληπτικής αξιολόγησης, δηλαδή κάτω του “Α”, αλλά και οι καλυμμένες ομολογίες.

Παρόλα αυτά, οι τράπεζες της Ελλάδας θα πρέπει να επιστρέψουν στις αγορές ακμαιότατες. Η ανάγκη είναι επιτακτική ακόμα κι αν υποθέσουμε ότι τα κύρια μεγέθη των τραπεζών, όπως είναι οι καταθέσεις και οι χορηγήσεις, δεν θα αποκλίνουν πολύ από επόμενα τρία έτη, ώστε οι λήξεις των χορηγήσεων να

²⁶ Ε'ΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2011). *Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

συνεισφέρουν στην ομαλή μετάβαση του δείκτη δανείου προς καταθέσεις κοντά στο 100%, αλλά και τα ομόλογα που διατηρούνται από τις τράπεζες της χώρας στα χαρτοφυλάκια τους ή θα λήξουν ή θα ρευστοποιηθούν νωρίτερα ή θα αυτοχρηματοδοτηθούν σιγά σιγά στις αγορές. Έτσι, οι ανάγκες χρηματοδότησης σε επίπεδο τριών χρόνων, δηλαδή από το 2011 μέχρι και το 2013 θα αυξηθούν κατά 13 δισεκατομμύρια ευρώ που αφορούν συνολικές λήξεις ομολόγων χονδρικής χρηματοδότησης σε αυτό το χρονικό διάστημα.

Το ποσό χρηματοδότησης που έχει ήδη συσσωρευτεί θα αυξάνεται ολοένα και περισσότερο όσο η επάνοδος των ελληνικών τραπεζών στις αγορές καθυστερεί. Η εξισορρόπηση των αναγκών εξαρτάται από δύο παράγοντες: πρώτον την εξέλιξη των καταθέσεων στον βαθμό που επιστρέφει σιγά σιγά στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα, και δεύτερον, την αναβάθμιση της αξιολόγησης της Ελλάδας που μπορεί να βελτιώσει τις αποτιμήσεις των ελληνικών μεγεθών, το οποίο ενώνει το χρηματοδοτικό έλλειμμα στις αγορές και στην ΕΚΤ. Σε άλλη περίπτωση, μια πιο εκτενής απομόχλευση του ενεργητικού κυρίως μέσω της εκποίησης - ρευστοποίησης των περιουσιακών στοιχείων θα είναι επιβεβλημένη, ενώ η έξοδος από το πρόγραμμα στήριξης της ελληνικής οικονομίας που σήμερα συνεισφέρει 45 δισεκατομμύρια ευρώ σε χρηματική αξία μέσω ΕΚΤ θα είναι ανέφικτη.

Αναμφίβολα, είναι αναγκαίο να συνοδευτεί η προσπάθεια προσαρμογής από την επίλυση των δομικών προβλημάτων που δημιουργούνται στην Ευρώπη από την κρίση χρέους, προκειμένου ο ελληνικός τραπεζικός κλάδος να μην καταλήξει σε άλλες επιλογές, για παράδειγμα την συρρίκνωση του ισολογισμού σε συνδυασμό με κεφαλαιακές ενισχύσεις βραχυπρόθεσμα και συγχωνεύσεις ή δυνητικά εξαγορές από τράπεζες του εξωτερικού μακροπρόθεσμα.

«Επί του παρόντος και προκειμένου να επιτευχθεί ο απώτερος στόχος της επανόδου σε πλήρεις χρηματοδοτικές επιλογές, θα πρέπει να επιδιωχθεί η συνολική αναμόρφωση του επιχειρηματικού μοντέλου των τραπεζών με γνώμονα τις ακόλουθες πτυχές:

- i. ισορροπία στην ανάπτυξη μεγεθών ενεργητικού -παθητικού με οριοθέτηση της χονδρικής χρηματοδότησης και αύξηση των ρευστών διαθεσίμων,
- ii. έμφαση στη διεύρυνση της καταθετικής βάσης και των σταθερών πηγών χρηματοδότησης,
- iii. διατήρηση ισχυρής λειτουργικής και επαρκούς δυνητικής ρευστότητας,
- iv. ανάπτυξη εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης και άντλησης κεφαλαίων,
- v. ενσωμάτωση κριτηρίων καταλληλότητας για την αυτοχρηματοδότηση - τιτλοποίηση των στοιχείων του ενεργητικού,
- vi. πρόβλεψη χρηματοδοτικών αναγκών και γραμμική κατανομή τους χρονικά,

- vii. εξωστρέφεια μέσω ενδυνάμωσης των επαφών τους με τους συμμετέχοντες στις αγορές και παροχή επαρκούς πληροφόρησης,
- viii. επιμήκυνση ορίζοντα χονδρικής χρηματοδότησης με μικρή συγκέντρωση υποχρεώσεων σε μικρά χρονικά διαστήματα,
- ix. διενέργεια αυστηρών ασκήσεων προσημείωσης κρίσεων σε θέματα ρευστότητας.

Υπό αυτό το πρίσμα, οι ελληνικές τράπεζες θα έχουν ως παρακαταθήκη την έμπρακτη απόδειξη της βιωσιμότητάς τους υπό πολύ δυσμενείς συνθήκες που θα τους επιτρέψει να συμπληρώσουν εκ νέου το παζλ της χρηματοδότησής τους. Με αυτό τον τρόπο θα είναι σε θέση να αποκτήσουν τη δέουσα στρατηγική ευελιξία για την επαναφορά τους σε μοχλό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.»²⁷

3.5 Stress Tests

«Το Συμβούλιο των Υπουργών Οικονομικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ECOFIN) αποφάσισε να κάνει πραγματικότητα σε όλη την Ευρώπη μια σειρά από ασκήσεις προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων, τα γνωστά σε όλους stress tests. Τα stress tests είναι προσομοιώσεις γεγονότων που έχουν στόχο να αξιολογήσουν εάν μία τράπεζα ή ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα είναι αρκετά ικανή να αντεπεξέλθει σε δύσκολες και απρόβλεπτες εξελίξεις σε μια οικονομία. Πολλές φορές, ακόμα και οι ίδιες οι τράπεζες διεξάγουν τραπεζικά stress tests προκειμένου να προσδιορίσουν την οικονομική τους θέση, να εντοπίσουν τυχών προβλήματα αλλά και να καθορίσουν σχέδια δράσης τους. Επιπλέον, και οι εποπτικές αρχές μπορούν να διεξάγουν τραπεζικά τεστ αντοχής για να αξιολογήσουν κατά πόσο μια οικονομική κρίση μπορεί να επηρεάσει το χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Τα τεστ αυτά αποτελούν σημαντικό εργαλείο διαχείρισης κινδύνου για τις τράπεζες αφού με το παραμικρό αρνητικό αποτέλεσμα τις προειδοποιούν να είναι έτοιμες για την αντιμετώπιση τους. Αποτελούν, επίσης, πολύ σημαντικό βήμα για την ενίσχυση της σταθερότητας του τραπεζικού κλάδου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την ζώνη του ευρώ και διενεργήθηκαν σε 91 στο σύνολο τράπεζες της Ευρωπαϊκής Ένωσης από 20 κράτη μέλη.

Τα stress tests είναι προσομοιώσεις της συμπεριφοράς των κεφαλαίων και των χρηματοοικονομικών δεδομένων των τραπεζών σε διαφορετικές και δυσμενέστερες οικονομικές συνθήκες για τα έτη 2010 και 2011. Όλες οι τράπεζες δοκιμάστηκαν με βάση δύο σενάρια:

---

²⁷ ΕΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2011). *Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

- Το Βασικό σενάριο, το οποίο συμβαδίζει με τις υπάρχουσες συγκλίνουσες μακροοικονομικές εκτιμήσεις,
- Το Δυσμενές σενάριο, το οποίο υποχρεωτικά υιοθετεί ακραίες υποθέσεις και στην προκειμένη περίπτωση περιλαμβάνει σημαντική επιδείνωση των μακροοικονομικών συνθηκών και μεγάλη αύξηση των αποδόσεων των κρατικών ομολόγων – κάθε χώρας, όχι μόνο των Ελληνικών – που συνεπάγεται αντιστοίχως μεγάλη απομείωση της αξίας τους.

Πρέπει να σημειωθεί ότι τα αποτελέσματα για το δυσμενές σενάριο είναι η βάση της δοκιμασίας που αφορά στην πραγματοποίηση ακραίων συνθηκών και δεν πρέπει να θεωρηθούν αντιπροσωπευτικά της σημερινής κατάστασης ή των πιθανών αναγκών σε κεφάλαια. Επίσης, το σενάριο αυτό δεν αποτελεί πρόβλεψη αλλά υπόθεση αφού διαμορφώθηκαν για ακραίες συνθήκες κινδύνου, οι οποίες δύσκολα γίνονται πραγματικότητα.

Κοινή μεθοδολογία ακολούθησαν όλες οι τράπεζες για να διασφαλιστεί η διαφάνεια και η συγκρισιμότητα των αποτελεσμάτων για όλες τις τράπεζες. Οι δοκιμές έγιναν από τους επόπτες και τις συμμετέχουσες τράπεζες κάτω από την εποπτεία των εθνικών αρχών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Εποπτείας των Τραπεζών (Committee of European Banking Supervisors – CEBS) όπου συμμετέχουν η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, και οι εθνικές εποπτικές αρχές των τραπεζών.

Στην Ελλάδα για να ενισχυθεί η αξιοπιστία, η διαφάνεια και η εμπιστοσύνη επιλέχθηκαν να συμμετέχουν οι 6 μεγαλύτεροι ελληνικοί τραπεζικοί όμιλοι, οι οποίοι είναι η Εθνική Τράπεζα, η EFG Eurobank, η Alpha Bank, η Τράπεζας Πειραιώς, η ΑΤΕbank και το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο και αντιπροσωπεύουν πάνω από το 90% του ενεργητικού του ελληνικού τραπεζικού συστήματος.

Ο Δείκτης Βασικών Κεφαλαίων (Tier I ratio) με βάση τα στοιχεία του 2009 κυμαίνεται γύρω στο 12% για τις τράπεζες και γύρω στο 10% για τους τραπεζικούς ομίλους. Οι ελληνικές τράπεζες συνολικά πέρασαν το όριο του 6% για τον δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας Tier 1, το οποίο συμφωνήθηκε αποκλειστικά για τους σκοπούς αυτής της άσκησης. Τονίζεται ότι, το όριο του 6% σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να ερμηνευθεί ως εποπτικό ελάχιστο, ούτε ως εξατομικευμένος δείκτης που αντανάκλα το προφίλ κινδύνου του κάθε πιστωτικού ιδρύματος.

Τα stress tests μας δίνουν τα δεδομένα ότι όλες οι τράπεζες στην Ελλάδα ξεπερνούν το όριο του 6% της κεφαλαιακής επάρκειας που ορίστηκε ως το όριο άσκησης της προσομοίωσης στο βασικό σενάριο, καθώς και ότι είναι πάνω από το όριο του 4% που αποτελεί το εποπτικό ελάχιστο για την δείκτη βασικών κεφαλαίων με βάση τους Ευρωπαϊκούς Κανονισμούς. Τα δεδομένα αυτά μας διαβεβαιώνουν πως δεν υπάρχει λόγος ανησυχίας για τις ελληνικές τράπεζες αυτή την στιγμή και πως το

ελληνικό θεσμικό πλαίσιο παρέχει ένα επαρκές δίκτυο ασφάλειας προς το χρηματοπιστωτικό σύστημα.»²⁸

«Πλήρως θωρακισμένο είναι το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, καθώς -σύμφωνα και με τα αποτελέσματα των Stress Tests οι εγχώριες τράπεζες καλύπτουν τις απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, με βάση το δυναμικό σενάριο.

Αυτό σημαίνει ότι, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου που πραγματοποίησαν οι τράπεζες εντός του 2014, τα σχέδια αναδιάρθρωσης, αλλά και τις ευεργετικές συνέπειες του αναβαλλόμενου φόρου, η ΕΚΤ θεωρεί ότι τα εγχώρια χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είναι επαρκώς θωρακισμένα κεφαλαιακά, ώστε να αντιμετωπίσουν και το δυσμενές σενάριο. Επιπλέον, η εξέλιξη αυτή, σύμφωνα με τον υπουργό Οικονομικών Γκίκας Χαρδούβελης σημαίνει ότι διατηρούνται αδιάθετα τα 11,4 δισεκατομμύρια ευρώ του ΤΧΣ.

Την επιτυχία των εγχώριων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων επιβεβαιώνει και η Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία σε ανακοίνωσή της τονίζει μεταξύ άλλων ότι οι αυξήσεις κεφαλαίων και τα σχέδια αναδιάρθρωσης που υλοποιούνται από τις τέσσερις ελληνικές τράπεζες έχουν ενισχύσει σημαντικά την κεφαλαιακή τους θέση. Κύκλοι της ΤτΕ έκριναν πολύ θετικά τα αποτελέσματα της άσκησης και έκαναν λόγο για θετικό κλίμα που προκύπτει μετά τις ανακοινώσεις της ΕΚΤ.

Όπως αναφέρει η ΤτΕ, «τρία από τα τέσσερα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα που έλαβαν μέρος στη Συνολική Αξιολόγηση δεν παρουσιάζουν υστέρηση κεφαλαίων με βάση την υπόθεση δυναμικού ισολογισμού και το τέταρτο πιστωτικό ίδρυμα στην ουσία δεν παρουσιάζει κεφαλαιακή υστέρηση».

Συγκεκριμένα, με βάση την υπόθεση στατικού ισολογισμού, η Alpha Bank A.E. δεν παρουσιάζει υστέρηση κεφαλαίων, ενώ η Τράπεζα Πειραιώς A.E., παρουσιάζει υστέρηση κεφαλαίων, η οποία όμως υπερκαλύπτεται από την καθαρή αύξηση μετοχικού κεφαλαίου που πραγματοποίησε το 2014 μετά και την αφαίρεση του ποσού εξαγοράς προνομιούχων μετοχών.

Με βάση την υπόθεση στατικού ισολογισμού, η Εθνική Τράπεζα A.E. και η Eurobank Ergasias A.E. παρουσιάζουν υστέρηση κεφαλαίων, λαμβάνοντας υπόψη τις αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου τις οποίες πραγματοποίησαν το 2014. Ωστόσο, όπως αναφέρει η συγκεντρωτική έκθεση της Συνολικής Αξιολόγησης: «για [αυτές] τις τράπεζες που περιλαμβάνονται στον κατάλογο και οι οποίες εμφανίζουν κεφαλαιακή υστέρηση βάσει του στατικού ισολογισμού, οι προβολές βάσει του δυναμικού ισολογισμού (οι οποίες εκπονήθηκαν παράλληλα με την αξιολόγηση βάσει του στατικού ισολογισμού, καθώς τα σχέδια αναδιάρθρωσης συμφωνήθηκαν με την ΓΔ Ανταγωνισμού μετά την 1η Ιανουαρίου 2014) θα ληφθούν υπόψη από τις Μικτές Εποπτικές Ομάδες για τον προσδιορισμό των τελικών κεφαλαιακών

²⁸ Υπουργείο Οικονομικών. (23/07/2010). *Αποτελέσματα της άσκησης προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων για τις Ελληνικές Τράπεζες.*

απαιτήσεων. Βάσει του δυναμικού ισολογισμού, μία τράπεζα (Εθνική Τράπεζα Α.Ε.) δεν παρουσιάζει υστέρηση κεφαλαίων και ακόμη μία (Eurobank Ergasias Α.Ε.) στην ουσία δεν παρουσιάζει κεφαλαιακή υστέρηση».

Αντίστοιχα, από την πλευρά της και σε σχετική ανακοίνωση η επικεφαλής του ΤΧΣ κ. Αναστασία Σακελλαρίου αναγνωρίζει το θετικό αποτέλεσμα αυτής της άσκησης, καθώς η Συνολική Αξιολόγηση αντιπροσωπεύει μια ενδεδειγμένη επισκόπηση των 130 τραπεζών σε όλη την Ευρώπη. Όσον αφορά στις τέσσερις ελληνικές συστημικές τράπεζες, η επιτυχία αυτής της άσκησης επιβραβεύει τις συνεχείς προσπάθειες αναδιάρθρωσης και κεφαλαιακής ενίσχυσης των τελευταίων δύο ετών που έχουν σημαντικά αναμορφώσει τον ελληνικό τραπεζικό τομέα, ενισχύοντας τη δυναμική της ελληνικής οικονομίας.

Οι ανακοινώσεις των τραπεζών

Ενδεικτικό της θετικής εικόνας που παρουσιάζουν οι τράπεζες είναι ότι, σύμφωνα με ανακοίνωσή της, η Εθνική Τράπεζα παρουσιάζει κεφαλαιακό πλεόνασμα της τάξης των 2 δισεκατομμυρίων ευρώ με βάση το δυναμικό σενάριο και αφού συνυπολογιστεί το πρόγραμμα αναδιάρθρωσής της. Επίσης, η τράπεζα ξεκαθαρίζει ότι δεν απαιτείται καμία επιπλέον κίνηση κεφαλαιακής ενίσχυσης, ενώ στο πλεόνασμα δεν λαμβάνονται υπ' όψιν τα οφέλη από τον αναβαλλόμενο φόρο.

Αντίστοιχα, όπως αναφέρει σε ανακοίνωσή της η Τράπεζα Πειραιώς, λαμβάνοντας υπ' όψιν την αύξηση μετοχικού κεφαλαίου που πραγματοποίησε το 2014, καλύπτει τις απαιτήσεις και του δυσμενούς σεναρίου, έχοντας κεφαλαιακό απόθεμα 340 εκατομμύρια ευρώ. Μάλιστα, η τράπεζα δεν χρειάζεται καν να συνυπολογίσει τις ευεργετικές συνέπειες του αναβαλλόμενου φόρου.

Όσο για την Alpha Bank, πρόκειται για τη μοναδική ελληνική τράπεζα η οποία καλύπτει τις απαιτήσεις της ΕΚΤ και με βάση το στατικό σενάριο, δηλαδή χωρίς να λαμβάνει υπ' όψιν τις ενέργειες που πραγματοποίησε εντός του 2014. Επίσης, όπως αναφέρει σε ανακοίνωσή της, με βάση τα δεδομένα αυτά, έχει κεφαλαιακό απόθεμα το οποίο -ανάλογα το σενάριο υπολογισμού- κυμαίνεται από 1,3 έως 3,1 δισεκατομμύρια ευρώ.

Τέλος, σε ανακοίνωσή της η Eurobank ανέφερε πως «είμαστε στην ευχάριστη θέση να σημειώσουμε ότι η Eurobank ανταποκρίνεται στα κεφαλαιακά όρια της ΣΑ τόσο στο Βασικό, όσο και στο Δυσμενές σενάριο, χωρίς να παρουσιάζει κεφαλαιακό έλλειμμα». Παράλληλα, κύκλοι της Eurobank δεν έκρυβαν την ικανοποίησή τους για τα αποτελέσματα των Stress Tests αλλά και όσον αφορά την ποιότητα του χαρτοφυλακίου της τράπεζας, δεδομένων των συνθηκών της αγοράς. Τονίζουν μάλιστα ότι με βάση το βασικό σενάριο, η εικόνα της τράπεζας είναι σαφώς καλύτερη και ότι πλέον μπορούν να εστιάσουν στις ουσιαστικές τραπεζικές εργασίες, περιλαμβανομένης και τη παρόχης ρευστότητας στην αγορά.

Τι έδειξαν τα Stress Tests

Συνολικές κεφαλαιακές ανάγκες 25 δισεκατομμύρια ευρώ για 25 από τις τράπεζες που συμμετείχαν στην άσκηση έδειξαν τα Stress Tests της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Από το ποσό αυτό, ήδη 12 από τις 25 τράπεζες έχουν καλύψει τα 15 δισεκατομμύρια ευρώ.

Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα, στο κομμάτι του ποιοτικού ελέγχου του ενεργητικού των ευρωπαϊκών τραπεζών έγιναν τροποποιήσεις ύψους 48 δισεκατομμυρίων ευρώ, ενώ προέκυψαν επιπλέον επισφάλειες ύψους 136 δισεκατομμυρίων ευρώ.

Οι 12 από τις 25 τράπεζες, στις οποίες διαπιστώθηκε συνολικό έλλειμμα ύψους 25 δισεκατομμυρίων ευρώ, έχουν ήδη καλύψει το άνοιγμα αυτό με την αύξηση των κεφαλαίων τους κατά 15 δισεκατομμύρια ευρώ μέσα στο 2014. Εξ άλλου, οι 30 μεγαλύτερες τράπεζες της ευρωζώνης έλαβαν πρόσθετα μέτρα, μεταξύ των οποίων κεφαλαιακές αυξήσεις συνολικού ύψους 60 δισεκατομμυρίων ευρώ, ενισχύοντας τους ισολογισμούς κατά περισσότερο από 200 δισεκατομμύρια ευρώ, μετά την ανακοίνωση του ελέγχου από την ΕΚΤ τον Ιούλιο του 2013.

«Αυτά τα εμπροσθοβαρή μέτρα αποτελούν μέρος του συνολικά επιτυχημένου αποτελέσματος της άσκησης. Ορισμένα από τα μέτρα που ελήφθησαν το 2013 μείωσαν τις ανεπάρκειες που διαπιστώθηκαν κατά τη συνολική αξιολόγηση: Ορισμένα μέτρα που υιοθετήθηκαν το 2014 μπορεί να προσμετρηθούν για την κάλυψη των κεφαλαιακών ελλειμμάτων», ανέφερε η ανακοίνωση της ΕΚΤ.

Αυτή η «μοναδική και αυστηρή άσκηση αποτελεί ένα μείζον ορόσημο» στο πλαίσιο της προετοιμασίας για την ανάληψη του εποπτικού ρόλου των τραπεζών της ευρωζώνης από την ΕΚΤ από τον Νοέμβριο, δήλωσε ο αντιπρόεδρος της τράπεζας Βίτορ Κονστάντσιο.

«Αυτή η χωρίς προηγούμενο σε βάθος έρευνα των θέσεων των μεγαλύτερων τραπεζών θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη του κοινού στον τραπεζικό τομέα. Ο εντοπισμός προβλημάτων και κινδύνων θα βοηθήσει στη διόρθωση των ισολογισμών και θα κάνει τις τράπεζες πιο ανθεκτικές και εύρωστες. Αυτό αναμένεται να διευκολύνει την αύξηση του δανεισμού στην Ευρώπη που θα συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη», τόνισε ο Κονστάντσιο.

Η Πρόεδρος του Εποπτικού Συμβουλίου του νέου εποπτικού μηχανισμού των τραπεζών κυρία Ντανιέλ Νουί τόνισε: «Αυτή η άσκηση αποτελεί μία εξαιρετική αρχή στη σωστή κατεύθυνση. Απαιτήσε ιδιαίτερες προσπάθειες και σημαντικούς πόρους από όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, περιλαμβανομένων των εθνικών Αρχών των χωρών της ευρωζώνης και της ΕΚΤ. Προώθησε την διαφάνεια στον τραπεζικό τομέα και έφερε στην επιφάνεια τις περιοχές των τραπεζών και του συστήματος που

3.6 Τρόποι κεντρικής αντιμετώπισης της κρίσης του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος

Σχεδόν όλες οι χώρες αντέδρασαν μειώνοντας τα επιτόκια και συνεχώς έκαναν προσπάθειες να ενισχύσουν την ρευστότητα μέσω εγγυήσεων που δόθηκαν στις τράπεζες για να ενισχυθεί η κεφαλαιακή τους βάση. Επίσης, για την ενίσχυση των επιχειρήσεων εφαρμόστηκαν μέτρα επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής.

Η κρίση ανέδειξε τις ανεπαρκείς διαδικασίες διαχείρισης της ρευστότητας και των ανοιγμάτων των τραπεζών σε παγκόσμιο επίπεδο καθώς διέφυγε του κανονιστικού πλαισίου ο κίνδυνος ρευστότητας, έναντι του κινδύνου αγοράς και του πιστωτικού κινδύνου που βρίσκονταν κάτω από αυστηρή εποπτεία. Οι κανονιστικές αρχές πίστευαν ότι τα πιστωτικά ιδρύματα ήταν αρκετά ευέλικτα ως προς την διάρθρωση των στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού, καθώς είχαν την αντίληψη ότι οι μεγάλες τράπεζες είναι τόσο ώριμες που μπορούν να προστατέψουν τον εαυτό τους. Αποτέλεσμα αυτού είναι η αποτυχία του χρηματοπιστωτικού συστήματος να ανιχνεύει, να επεξεργάζεται και να αντιμετωπίζει κινδύνους ρευστότητας και χρηματοδότησης.

Όταν κορυφώθηκε η κρίση αμφισβητήθηκε η σταθερότητα του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος, αφού υπήρχε κίνδυνος κατάρρευσης τους. Ένας τρόπος εποπτείας της λειτουργίας των τραπεζών είναι η Επιτροπή της Βασιλείας, η οποία θέτει κανόνες εποπτείας και ενισχύθηκε πρόσφατα για την ευκολότερη αντιμετώπιση των κρίσεων.

Αναζητούνται, λοιπόν, λύσεις σε εθνικό και σε διεθνές επίπεδο οι οποίες αποτελούν το έναυσμα για την αναστροφή του δυσάρεστου αυτού κλίματος και θα βοηθήσουν την οικονομία να εισέλθει σε ρυθμό ανάπτυξης. Έως και σήμερα λήφθηκαν πρωτοβουλίες παγκοσμίως μετά την πτώση της Lehman Brothers και συμπεριλαμβάνουν πακέτα για την διάσωση, εγγύηση και ασφάλεια του τραπεζικού συστήματος με σκοπό να επανέλθει η εμπιστοσύνη και η ομαλή ροή των κεφαλαίων στην αγορά. Οι νέοι κανόνες που τίθενται έχουν ως στόχο την ενίσχυση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος και την αποτελεσματικότερη λειτουργία του.

Σύμφωνα με την Ελληνική Ένωση Τραπεζών, για την ενδυνάμωση του τραπεζικού συστήματος, θα πρέπει τα κοινοτικά όργανα να προχωρήσουν διεθνείς πρωτοβουλίες για να ενισχυθεί το ρυθμιστικό πλαίσιο και να αντιμετωπιστούν

²⁹ Περνούν τα Stress Tests οι ελληνικές τράπεζες. Διαθέσιμο σε: <http://news.in.gr/economy/article/?aid=1231358723> (Ανακτήθηκε 26 Οκτωβρίου, 2014).

ορισμένα από τα προαναφερθέντα αίτια της κρίσης. Οι πρωτοβουλίες αυτές αφορούν ειδικότερα:

- την ενίσχυση του ρυθμιστικού πλαισίου που διέπει την κεφαλαιακή επάρκεια των πιστωτικών ιδρυμάτων και των επιχειρήσεων επενδύσεων, η οποία, όπως αναφέρθηκε, έχουν πραγματοποιηθεί τα πρώτα βήματα από το Σύμφωνο της Επιτροπής της Βασιλείας (Βασιλεία III).
- την αναθεώρηση του καθεστώτος αποδοχών των διοικητικών στελεχών των εισηγμένων εταιρειών, ειδικά δε των επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού συστήματος,
- την αναθεώρηση του κανονιστικού πλαισίου για την κατάχρηση της αγοράς, με κύριο στόχο την επέκταση του πεδίου εφαρμογής των διατάξεών του και σε μη ρυθμιζόμενες αγορές και τη ρύθμιση, σε μόνιμη βάση, της πρακτικής των ανοιχτών πωλήσεων (short selling),
- την υπαγωγή των Οργανισμών Αξιολόγησης Πιστοληπτικής Ικανότητας σε συγκεκριμένο ρυθμιστικό και εποπτικό πλαίσιο,
- την ενίσχυση του ρυθμιστικού πλαισίου που διέπει τη διαφάνεια των συναλλαγών στις κεφαλαιαγορές και τη διαχείριση του κινδύνου που απορρέει από τα τιτλοποιημένα προϊόντα, και
- την αναμόρφωση του πλαισίου άσκησης εποπτείας του Ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος.³⁰

3.7 Η αντιμετώπιση της χρηματοοικονομικής κρίσης από τις ελληνικές τράπεζες

Οι ελληνικές τράπεζες παρόλο που πραγματοποιούν καίριες τομές στην λειτουργία, τον ισολογισμό και τους στόχους τους, έρχονται σε δύσκολη θέση με την αδυναμία εξασφάλισης των πόρων. Επιπλέον, η ελληνική δημοσιονομική κρίση που περνάμε είναι η αιτία που οι τράπεζες μας βιώνουν την μείωση της χρηματοδοτικής τους βάσης από πηγές, για παράδειγμα τις πελατειακές καταθέσεις και η εξάρτηση τους από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και από το πρόγραμμα στήριξης στήριξης του Ελληνικού δημοσίου γίνεται ολοένα και μεγαλύτερη.

Τα τελευταία χρόνια, η κερδοφορία των ελληνικών τραπεζών βαίνει στην αφάνιση, καθώς αντιμετωπίζουν ένα τεράστιο κύμα επισφαλειών, ενώ πληρώνουν και υψηλά επιτόκια στις καταθέσεις. Το 2010 παρουσιάστηκε σημαντική μείωση των κερδών

³⁰ Ε'ΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2011). *Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

προ φόρων στις ελληνικές τράπεζες που ήταν αποτέλεσμα της πολιτικής σχηματισμού αυξημένων προβλέψεων που ακολουθήθηκε και το 2010, της μείωσης των λειτουργικών εσόδων που είναι μειωμένα σε σύγκριση με το 2009 αλλά και της καταγραφής ζημιών από χρηματοοικονομικές πράξεις.

«Ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας (ΔΚΕ) των εγχώριων τραπεζών και των ομίλων τους ενισχύθηκε το 2010, εν μέσω ιδιαίτερα αρνητικών οικονομικών συνθηκών, στο 13,8% από 13,2% το 2009 για τις τράπεζες και στο 12,2% από 11,7% για τους τραπεζικούς ομίλους, ενώ ο δείκτης βασικών κεφαλαίων αυξήθηκε ελαφρώς, στο ίδιο διάστημα, σε 12,2% από 12,0% για τις τράπεζες και στο 10,9% από 10,7% για τους τραπεζικούς ομίλους, εξαιτίας της αύξησης των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων τους και της μείωσης του σταθμισμένου ως προς τον κίνδυνο ενεργητικού. Κατά συνέπεια, και παρά τις πολλαπλές αντίξοες συνθήκες της ελληνικής οικονομίας, το εγχώριο τραπεζικό σύστημα κατάφερε να βελτιώσει την κεφαλαιακή του βάση και να διατηρήσει την κεφαλαιακή του επάρκεια σε επίπεδο υψηλότερο των ελάχιστων απαιτούμενων

Όπως προαναφέρθηκε οι ελληνικές τράπεζες παρουσίασαν το 2010 σημαντική μείωση των προ φόρων κερδών. Ειδικότερα, η μετά από φόρους και προβλέψεις αποδοτικότητα του σταθμισμένου με βάση τον κίνδυνο ενεργητικού και των μέσων ιδίων κεφαλαίων σε επίπεδο τραπεζικών ομίλων διαμορφώθηκε, τον Δεκέμβριο του 2010 σε -0,3% (2008: 0,7%, 2009: 0,15%) και -4,16% (2008: 9,9%, 2009: 2,26%), αντίστοιχα. Σε επίπεδο τραπεζών οι ίδιοι δείκτες διαμορφώθηκαν σε -0,55% και -8,64% αντίστοιχα (2008: 0,2% και 3,2%, 2009: -0,09% και -1,66%). Ο δείκτης αποτελεσματικότητας (λειτουργικά έξοδα προς λειτουργικά έσοδα) παρουσίασε μικρή επιδείνωση, όπως προκύπτει από την αύξηση του σχετικού δείκτη, τόσο σε επίπεδο τραπεζικών ομίλων όσο και σε επίπεδο τραπεζών από 54,9% το 2009 σε 58,2% το 2010 και από 57,7% σε 62,3% το 2010, αντίστοιχα. Το καθαρό επιτοκιακό περιθώριο παρέμεινε κάτω του 3% και ειδικότερα σε επίπεδο τραπεζικών ομίλων διαμορφώθηκε από 2,9% το 2008 και 2,65% το 2009 σε 2,68% το 2010, ενώ σε επίπεδο τραπεζών από 2,2% το 2008 και 1,87% το 2009 σε 1,97% το 2010.»³¹

«Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, το Δεκέμβριο του 2010 αυξήθηκε τόσο ο λόγος των δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο των δανείων καταναλωτικής πίστης (Δεκέμβριος 2010: 20,5%, 2009: 13,4%, 2008: 8,2%, 2007: 6,0%, 2006: 6,9%), όσο και ο λόγος των δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο των δανείων στεγαστικής πίστης (Δεκέμβριος 2010: 10%, 2009: 7,4%, 2008: 5,3%, 2007: 3,6%, 2006: 3,4%).

Η αύξηση των δανείων σε καθυστέρηση θα πρέπει να αποδοθεί στην περαιτέρω επιδείνωση του οικονομικού περιβάλλοντος στην Ελλάδα το 2010 και στην επιβράδυνση των εισοδημάτων των νοικοκυριών. Ταυτόχρονα, κατά τη διάρκεια του 2010 συνεχίστηκε η άσκηση συντηρητικότερης πολιτικής δανεισμού από τις

³¹ Ε'ΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2011). *Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

εγκατεστημένες στη χώρα μας τράπεζες, με στόχο τη σταδιακή βελτίωση του χαρτοφυλακίου των δανείων τους προς τα νοικοκυριά. Οι αυξημένες προβλέψεις οι οποίες έγιναν, καθ' όλη τη διάρκεια του 2010, και προσέγγισαν τα επτά δισεκατομμύρια ευρώ με σκοπό την αντιμετώπιση του φαινομένου των καθυστερήσεων, είναι φανερό ότι επηρεάζουν τα οικονομικά τους μεγέθη και τους δείκτες αποδοτικότητάς τους.»³²

Οι κυριότερες συνέπειες της ύφεσης του τραπεζικού συστήματος της χώρας είναι η αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, η αύξηση του κόστους χρηματοδότησης των τραπεζών και η μείωση της ζήτησης των χρηματοπιστωτικών προϊόντων. Στα πλαίσια αυτά, το σύνολο των τραπεζικών ιδρυμάτων όρισαν τρεις προτεραιότητες:

- την διασφάλιση της ρευστότητας και της κεφαλαιακής επάρκειας με αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου, έκδοση ομολογιακών δανείων τιτλοποίηση απαιτήσεων κλπ,
- την διατήρηση της ποιότητας του δανειακού χαρτοφυλακίου με αυστηρότερους πιστωτικούς ελέγχους και
- την συγκράτηση του κόστους λειτουργίας με τον περιορισμό των εξόδων και των αμοιβών του προσωπικού και των προμηθειών πέραν των τόκων.

Έτσι, οι ελληνικές τράπεζες δέχτηκαν τις συνέπειες της κρίσης. Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα κατάφερε και ξεπέρασε σχεδόν ανώδυνα την παγκόσμια οικονομική κρίση σε σύγκριση με άλλες χώρες, σε αντίθεση με το ελληνικό κράτος που συνεχώς δοκιμάζεται λόγω της δημοσιονομικής κρίσης και των επανειλημμένων υποβαθμίσεων από τους οίκους αξιολόγησης. Οι τράπεζες, παρά τα προβλήματα έδειξαν μεγάλη αντοχή και με την βοήθεια της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

Αυτή η ανθεκτικότητα του ελληνικού τραπεζικού συστήματος αποδίδεται σε μια σειρά από παράγοντες οι οποίοι είναι οι εξής:

- οι τράπεζες στην Ελλάδα δεν εκτέθηκαν στους κινδύνους που αποτέλεσαν τις αιτίες της ήδη υπάρχουσας διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης,
- έχουν ισχυρή κεφαλαιακή βάση,
- προχώρησαν έγκαιρα στην αύξηση των προβλέψεων τους έναντι των επισφαλών απαιτήσεων,
- ακολούθησαν πολιτική συνετούς διαχείρισης των κινδύνων στους οποίους εκτίθεται στην τρέχουσα συγκυρία,

---

³² Ε'ΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2011). *Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

- έχουν ικανοποιητικά οικονομικά αποτελέσματα ακόμα και κατά το έτος 2009, και
- υπήρξε αποτελεσματική προληπτική εποπτεία από την Τράπεζα της Ελλάδος που συνέβαλε αποτελεσματικά στη διασφάλιση της σταθερότητας του ελληνικού τραπεζικού συστήματος.

Στο πλαίσιο μιας πιο αποτελεσματικής προσπάθειας αντιμετώπισης των προκλήσεων, οι ελληνικές τράπεζες προέβησαν σταδιακά εντός του έτους στις ακόλουθες ενέργειες³³:

- προώθηση νέων καταθετικών προϊόντων που επιβράβευαν την εμπιστοσύνη και την σταθερότητα της καταθετικής τους βάσης,
- εξατομικευμένη διαχείριση των ευμετάβλητων και ευμεγεθών καταθέσεων χονδρικής φύσης,
- υιοθέτηση πληρέστερων εσωτερικών δεικτών υπολογισμού ρευστότητας και πρόβλεψης χρηματοδοτικών ανοιγμάτων, και
- αναδόμηση των στοιχείων του ενεργητικού για την αυτοχρηματοδότηση τους μέσω των πράξεων νομισματικής πολιτικής των κεντρικών τραπεζών.

Τέλος, οι ελληνικές τράπεζες έστρεψαν την προσοχή τους στο επενδυτικό κοινό με σκοπό να αντλήσουν κεφάλαια και κυρίως μέσω της αύξησης του μετοχικού κεφαλαίου. Η Εθνική Τράπεζα και η Eurobank ήταν οι δυο τράπεζες στην Ελλάδα οι οποίες κατάφεραν να αντλήσουν ρευστότητα από την διατραπεζική αγορά, με την Εθνική Τράπεζα να χρησιμοποιεί μόνον ομόλογα του ελληνικού δημοσίου σε αντίθεση με την Eurobank η οποία χρησιμοποίησε ελληνικά αλλά και ξένα ομόλογα ως ενέχυρο για repos.

Τα ελληνικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είχαν μικρή έκθεση σε προϊόντα μειωμένης εξασφάλισης, καθώς λίγοι ήταν οι επενδυτές που τοποθέτησαν τα κεφάλαια τους σε τοξικά προϊόντα. Την τελευταία δεκαετία οι ελληνικές τράπεζες έστρεψαν το επιχειρηματικό τους ενδιαφέρον, άρα και τα κεφάλαια τους στις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι μεγαλύτερες ελληνικές τράπεζες ανέπτυξαν ένα ευρύ δίκτυο καταστημάτων στα Βαλκάνια, αντί να στραφούν σε επενδύσεις σε επενδυτικά προϊόντα υψηλού ρίσκου.

Ωστόσο, πέρα από τις κινήσεις των ιδίων τραπεζών, η επανένταξη τους στις αγορές θα γίνει εφικτή με την εξυγίανση και την αναβάθμιση της πιστοληπτικής

³³ Ε'ΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2011). *Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

αξιολόγησης της ελληνικής οικονομίας, καθώς και η διευθέτηση των ευρωπαϊκών ανισορροπιών που ταλανίζουν την διεθνή επενδυτική κοινότητα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η οικονομία της χώρας μας τα τελευταία δέκα χρόνια βιώνει πολλές δυσκολίες και έρχεται αντιμέτωπη συνεχώς με προκλήσεις. Υπέστη υποβαθμίσεις από τους οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης, λήφθηκαν σκληρά μέτρα για την αντιμετώπιση της, καθώς υπήρξαν και συνεχίζουν να υπάρχουν επιπτώσεις όχι μόνο στην οικονομική ζωή αλλά και στην κοινωνική ζωή, έχοντας μεγάλη ώθηση πληθυσμού στην φτώχεια και στην ανεργία. Το ποσοστό ανεργίας στην χώρα μας, σύμφωνα με πρόσφατες ανακοινώσεις της Eurostat³⁴, αγγίζει το 26,4% τον Ιούλιο του 2014, ενώ το ποσοστό για τους νέους κάτω των 25 ετών το ποσοστό ανεργίας φτάνει το 50,7% που σημαίνει ότι ένας στους δύο νέους είναι άνεργος.

Οι ελληνικές τράπεζες πέρασαν από πολλά στάδια στην διάρκεια της κρίσης. Θέλησαν να εξαπλωθούν σε νέες ξένες αγορές, πιο αυστηρές προκειμένου να προσελκύσουν νέους πιστοποιημένους επενδυτές. Όμως δεν τα κατάφεραν διότι οι ξένες αγορές παρουσίασαν σημάδια εσωστρέφειας, που σημαίνει ότι απέφευγαν την ανάληψη πιστωτικού κινδύνου εκτός της χώρας τους με αποτέλεσμα οι τράπεζες να επιστρέψουν στις παραδοσιακές αγορές χρηματοδότησης. Οι μόνες ζωντανές βραχυχρόνιες πηγές χρηματοδότησης ήταν ο δανεισμός τίτλων επί ενεχύρω (repos) και τα εμπορικά γραμμάτια (commercial paper). Σιγά σιγά οι τράπεζες στρέφονται σε εκδόσεις χρέους με την μορφή δανείων, καθώς οι ανάγκες για αναχρηματοδότηση αυξάνονται ολοένα και περισσότερο στα τέλη του 2008 αι στις αρχές του 2009. Τα εμπόδια συνεχίζονται, καθώς μετά την πτώση της Lehman Brothers τον Σεπτέμβριο του 2008 ανατρέπονται όλα τα δεδομένα, επιτυγχάνοντας την λήψη μέτρων από τις εποπτικές αρχές. Οι καταθέτες - επενδυτές χάνουν την εμπιστοσύνη τους στο τραπεζικό σύστημα, αλλά οι τράπεζες δεν παύουν να προσπαθούν ξανά και ξανά να προσελκύσουν καταθέσεις, που αποτελούν την μοναδική αξιόπιστη πηγή χρηματοδότησης των εργασιών τους. Δεν υπάρχουν όμως τα επιθυμητά αποτελέσματα, καθώς οι αγορές γίνονται ακόμα πιο αφιλόξενες παρά τις εγγυήσεις του κράτους, εξαιτίας της χαμηλής πιστοληπτικής διαβάθμιση. Κατά συνέπεια η μοναδική πλέον λύση για την χρηματοδότηση της χώρας είναι είναι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Η εξάρτηση της Ελλάδας από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα δεν αργεί αν έρθει στην επιφάνεια, αφού έχει υπερβεί τα ανεκτά όρια σε σύγκριση με το μέγεθος τους.

Οι κυριότερες συνέπειες της ύφεσης του τραπεζικού συστήματος της χώρας είναι η αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, η αύξηση του κόστους χρηματοδότησης των τραπεζών και η μείωση ζήτησης των χρηματοπιστωτικών προϊόντων. Στα πλαίσια αυτά, το σύνολο των τραπεζικών ιδρυμάτων όρισαν κάποιες

---

³⁴ Unemployment statistics. Διαθέσιμο

σε: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics (Ανακτήθηκε 31 Οκτωβρίου, 2014).

προτεραιότητες όπως είναι οι εξής: την διασφάλιση της ρευστότητας και της κεφαλαιακής επάρκειας, την διατήρηση της ποιότητας του δανειακού χαρτοφυλακίου με πιο αυστηρούς πιστωτικούς ελέγχους και την συγκρότηση του κόστους λειτουργίας με τον περιορισμό των εξόδων, Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα κατάφερε και ξεπέρασε σχεδόν ανώδυνα την παγκόσμια οικονομική κρίση σε αντίθεση με το ελληνικό κράτος που συνεχώς δοκιμάζεται λόγω της δημοσιονομικής κρίσης και των επανειλημμένων υποβαθμίσεων από τους οίκους αξιολόγησης. Οι τράπεζες παρά τα προβλήματα έδειξαν μεγάλη αντοχή και με την βοήθεια της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας έφτασε σε ένα πολύ ικανοποιητικό επίπεδο κεφαλαιακής επάρκειας και ρευστότητας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Greek government-debt crisis. Διαθέσιμο σε: http://en.wikipedia.org/wiki/Greek_government-debt_crisis (Ανακτήθηκε 13 Οκτωβρίου, 2014).
- Greek debt crisis timeline. Διαθέσιμο σε: http://en.wikipedia.org/wiki/Greek_debt_crisis_timeline(Ανακτήθηκε 14 Οκτωβρίου, 2014).
- Interest Rates and Volumes of Monetary Policy Operations. Διαθέσιμο σε: http://www.bankofgreece.gr/Pages/en/Statistics/rates_markets/monetary/default.aspx(Ανακτήθηκε 10 Οκτωβρίου, 2014).
- EWING, J. (Ιούνιος 2011). Greek Banks Feel Hostage to Debt Crisis. *New York Times*. Διαθέσιμο σε: http://www.nytimes.com/2011/06/22/business/global/22greek-banks.html?pagewanted=all&_r=0 (Ανακτήθηκε 10 Οκτωβρίου, 2014).
- The Influence of Greece's Debt Crisis on the Banking Sector. Διαθέσιμο σε: <http://blogs.worldbank.org/developmenttalk/the-influence-of-greeces-debt-crisis-on-the-banking-sector> (Ανακτήθηκε 5 Οκτωβρίου, 2014).
- The Impact of the Financial and Fiscal Crisis on the Greek Banking System - See more at: <http://bponline.amcham.gr/?p=806#sthash.148T8nOt.dpuf>. Διαθέσιμο σε: <http://bponline.amcham.gr/?p=806> (Ανακτήθηκε 6 Οκτωβρίου, 2014).
- Understanding the Greek Crisis. Διαθέσιμο σε: http://users.uoa.gr/~ahatzis/Mitsopoulos%20&%20Pelagidis_2011.pdf (Ανακτήθηκε 6 Οκτωβρίου, 2014).
- Χρηματοοικονομική μόχλευση. Διαθέσιμο σε: http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A7%CF%81%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BC%CF%8C%CF%87%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7#.CE.A4.CF.81.CE.B1.CF.80.CE.B5.CE.B6.CE.B9.CE.BA.CF.8C.CF.82_.CE.9A.CE.BB.CE.AC.CE.B4.CE.BF.CF.82_.CE.BA.CE.B1.CE.B9_.CE.A7.CF.81_.CE.B7.CE.BC.CE.B1.CF.84.CE.BF.CE.BF.CE.B9.CE.BA.CE.BF.CE.BD.CE.BF.CE.BC.CE.B9.CE.BA.CE.AE_.CE.9C.CF.8C.CF.87.CE.BB.CE.B5.CF.85.CF.83.CE.B7(Ανακτήθηκε 15 Οκτωβρίου, 2014).
- Η απόφαση για τα «κόκκινα» δάνεια. Διαθέσιμο σε: <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22770&subid=2&pubid=64024004> (Ανακτήθηκε 12 Οκτωβρίου, 2014).
- Η βαθιά οικονομική κρίση που μαστίζει την Ελλάδα την τελευταία 5-ετία. Διαθέσιμο σε: http://el.wikibooks.org/wiki/%CE%97_%CE%B2%CE%B1%CE%B8%CE%B9%CE%AC_%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_%CF%80%CE%BF%CF%85_%CE%BC%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%AF%CE%B6%CE%B5%CE%B9_%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B1%CE%AF%CE%B1_5-%CE%B5%CF%84%CE%AF%CE%B1 (Ανακτήθηκε 9 Οκτωβρίου, 2014).

- Οικονομία της Ελλάδας. Διαθέσιμο
σε: http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%B%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82(Ανακτήθηκε 14 Οκτωβρίου, 2014).
- Ελληνική κρίση χρέους 2010-σήμερα. Διαθέσιμο
σε: http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_%CF%87%CF%81%CE%AD%CE%BF%CF%85%CF%82_2010-%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1 (Ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου, 2014).
- Δανειακή σύμβαση της Ελλάδας τον Μάιο του 2010. Διαθέσιμο
σε: http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE_%CF%83%CF%8D%CE%BC%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B7_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82_%CF%84%CE%BF%CE%BD_%CE%9C%CE%AC%CE%B9%CE%BF_%CF%84%CE%BF%CF%85_2010(Ανακτήθηκε 15 Οκτωβρίου, 2014).
- Διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση 2007-2008. Διαθέσιμο
σε: http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%AE%CF%82_%CF%87%CF%81%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%89%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_2007-2008 (Ανακτήθηκε 26 Οκτωβρίου, 2014).
- ΓΚΟΥΣΚΟΣ, Γ. (2013). *Η ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ*. Διδακτορική διατριβή. ΠΕΙΡΑΙΑΣ
- Μοσκόφογλου, Χ. *Η χρηματοπιστωτική κρίση και η επίδρασή της στον τραπεζικό κλάδο στην Ελλάδα*. Διδακτορική διατριβή.
- Ε'ΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2010). *Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2009*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.
- Υπουργείο Οικονομικών. (23/07/2010). *Αποτελέσματα της άσκησης προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων για τις Ελληνικές Τράπεζες*.
- Unemployment statistics. Διαθέσιμο
σε: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics(Ανακτήθηκε 31 Οκτωβρίου, 2014).
- Ε'ΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2011). *Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.
- Ε'ΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2011). *Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.
- Οικονομική κρίση. Αιτίες και αποτελέσματα. Διαθέσιμο
σε: http://el.wikibooks.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_%CE%91%CE%B9%CF%84%CE%AF%CE%B5%CF%82_%CE%BA%CE

[Ε%Β1%CE%B9 %CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%AD %CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1](#)(Ανακτήθηκε 1 Οκτωβρίου, 2014).

- Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα. Διαθέσιμο σε: <http://www.el.business-anti-corruption.com/country-profiles/europe-central-asia/greece/%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CF%80%CE%BB%CE%B7%CF%81%CE%BF%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B5%CF%82/%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%AE-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1.aspx> (Ανακτήθηκε 7 Οκτωβρίου, 2014).
- Οι υποθέσεις διαφθοράς στην Ελλάδα αποτελούν «πολιτικό ναρκοπέδιο», γράφει το περιοδικό The Economist. Διαθέσιμο σε:<http://news247.gr/eidiseis/politiki/oi-ypotheseis-diafthoras-sthn-ellada-apoloun-politiko-narkopedio-grafei-to-periodiko-the-economist.2655005.html>(Ανακτήθηκε 3 Οκτωβρίου, 2014).
- Νέα απάτη από ΜΚΟ ύψους 2,5 εκατ. ευρώ. Διαθέσιμο σε:<http://www.naftemporiki.gr/story/768312/nea-apati-apo-mko-upsous-25-ekat-euro>(Ανακτήθηκε 4 Οκτωβρίου, 2014).
- Φοροδιαφυγή και διαφθορά. Διαθέσιμο σε: <http://www.makthes.gr/news/opinions/110515/>(Ανακτήθηκε 6 Οκτωβρίου, 2014).
- Διαφθορά. Διαθέσιμο σε:<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CF%86%CE%B8%CE%BF%CF%81%CE%AC>(Ανακτήθηκε 11 Οκτωβρίου, 2014).
- Σκάνδαλο δομημένων ομολόγων στην Ελλάδα. Διαθέσιμο σε:<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CE%BA%CE%AC%CE%BD%CE%B4%CE%B1%CE%BB%CE%BF %CE%B4%CE%BF%CE%BC%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CF%89%CE%BD %CE%BF%CE%BC%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CF%89%CE%BD %CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD %CE%95%CE%B%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1>(Ανακτήθηκε 12 Οκτωβρίου, 2014).
- Η Διαφθορά στην Ελλάδα. Διαθέσιμο σε: <http://www.pame.gr/politiki/apopseis/ellada-diafthora.html> (Ανακτήθηκε 12 Οκτωβρίου, 2014).
- Δημόσιες δαπάνες, ελλείμματα και δανεισμός. Διαθέσιμο σε:https://www.scribd.com/fullscreen/60195284?access_key=key-29kqn9afqjr1vr5i1fee&allow_share=true&escape=false&view_mode=scroll (Ανακτήθηκε 13 Οκτωβρίου, 2014).
- Κρίση δημόσιου χρέους στην Ελλάδα. Διαθέσιμο σε:<http://www.ineobservatory.gr/sitefiles/files/report4.pdf> (Ανακτήθηκε 2 Οκτωβρίου, 2014).
- Το Μέγεθος του Δημοσίου Τομέα. Διαθέσιμο σε: <http://indeepanalysis.gr/?q=node/1660>(Ανακτήθηκε 7 Οκτωβρίου, 2014).
- ΔΙΑΦΘΟΡΑ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ. Διαθέσιμο σε:<http://olympia.gr/2011/03/03/%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%86%CE%B8%CE%BF%CF%81%CE%B1-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%BA%CF%81%CE%B9/> (Ανακτήθηκε 9 Οκτωβρίου, 2014).

- Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία. Διαθέσιμο σε: http://users.uoi.gr/kammas/Meghir_et_al_2010.pdf (Ανακτήθηκε 14 Οκτωβρίου, 2014).
- Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης. Διαθέσιμο σε: <http://62.1.43.74/5Ekdosis/UplPDFs/sylogikostomos/12-c%20Michalopoulos%20229-246.pdf> (Ανακτήθηκε 2 Οκτωβρίου, 2014).
- Ελληνικό τραπεζικό σύστημα, μέτρα ενίσχυσης της ρευστότητας και χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας. Διαθέσιμο σε: <http://www.eurobank.gr/Uploads/pdf/%CE%9F%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%9D%CE%9F%CE%9C%CE%99%CE%91%20%CE%91%CE%93%CE%9F%CE%A1%CE%95%CE%A3%20ab%20%CE%9C%CE%91%CE%99%CE%9F%CE%A3%202012.pdf> (Ανακτήθηκε 15 Οκτωβρίου, 2014).
- Σοκ – Η κρίση 2008-2014 εκτόξευσε τα προβληματικά δάνεια στην Ευρώπη στα 1,28 τρις ή 6 φορές το ΑΕΠ της Ελλάδας. Διαθέσιμο σε: <http://bankingnews.gr/%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%80%CE%B5%CE%B6%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%BD%CE%AD%CE%B1/item/136808-%CF%83%CE%BF%CE%BA-%E2%80%93-%CE%B7-%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7-2008-2014-%CE%B5%CE%BA%CF%84%CF%8C%CE%BE%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B5-%CF%84%CE%B1-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B2%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%B4%CE%AC%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%8E%CF%80%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%B1-1,28-%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%83-%CE%AE-6-%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%AD%CF%82-%CF%84%CE%BF-%CE%B1%CE%B5%CF%80-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82/136808-%CF%83%CE%BF%CE%BA-%E2%80%93-%CE%B7-%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7-2008-2014-%CE%B5%CE%BA%CF%84%CF%8C%CE%BE%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B5-%CF%84%CE%B1-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B2%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%B4%CE%AC%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%8E%CF%80%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%B1-1,28-%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%83-%CE%AE-6-%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%AD%CF%82-%CF%84%CE%BF-%CE%B1%CE%B5%CF%80-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82.html> (Ανακτήθηκε 4 Οκτωβρίου, 2014).
- Τραπεζική – Τάσεις (Πριν) & Προοπτικές (Μετά την Κρίση). Διαθέσιμο σε: <http://web.xrh.unipi.gr/files/Banking%20Trends%20&%20Prospects.pdf> (Ανακτήθηκε 14 Οκτωβρίου, 2014).
- Τροχοπέδη για την μακροχρόνια ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας η επικρατούσα χαμηλή αντίληψη για την διαφάνεια στον δημόσιο τομέα. Διαθέσιμο σε: http://www.eurobank.gr/Uploads/Reports/7HMERES_OIKONOMIA_28082014v2.pdf (Ανακτήθηκε 22 Οκτωβρίου, 2014).
- Τράπεζα. Διαθέσιμο σε: <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CF%81%CE%AC%CF%80%CE%B5%CE%B6%CE%B1#.CE.95.CE.AF.CE.B4.CE.B7.CF.84.CF.81.CE.B1.CF.80.CE.B5.CE.B6.CF.8E.CE.BD> (Ανακτήθηκε 18 Οκτωβρίου, 2014).

- Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2011 και το 2012. Διαθέσιμο σε: <http://www.hba.gr/main/Ereunes-meletes/EllinikoTrapezikoSystima2011-12web.pdf> (Ανακτήθηκε 17 Οκτωβρίου, 2014).
- Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2011 και το 2012. Διαθέσιμο σε: <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/ekthdkth2013.pdf> (Ανακτήθηκε 18 Οκτωβρίου, 2014).
- Ομιλία του Διοικητή κ. Γ. Προβόπουλου με θέμα "Οι δύο παγκόσμιες κρίσεις (του 1929 και η σημερινή) και η ελληνική οικονομία: μερικές κρίσιμες-και χρήσιμες-συγκρίσεις" στην Ημερίδα του Ιδρύματος της Βουλής για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία. Διαθέσιμο σε: http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Bank/News/Speeches/DispItem.aspx?Item_ID=103&List_ID=b2e9402e-db05-4166-9f09-e1b26a1c6f1b (Ανακτήθηκε 19 Οκτωβρίου, 2014).
- Περνούν τα Stress Tests οι ελληνικές τράπεζες. Διαθέσιμο σε: <http://news.in.gr/economy/article/?aid=1231358723> (Ανακτήθηκε 26 Οκτωβρίου, 2014).
- Krugman, P. (2009). Η κρίση του 2008 Και η επιστροφή των οικονομικών της ύφεσης. Μετάφραση από τα Αγγλικά από Αλαβάνου, Α. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 2009).
- ΕΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2010). Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2009. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.
- ΕΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2011). Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.
- Κολλιντζας, Τ., Ψαλιδόπουλος, Μ., Καραμούζης, Ν. & Χαρδούβελης, Γ. (2009). Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές.
- ΕΕΤ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών). (2011). *Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.
- Υπουργείο Οικονομικών. (23/07/2010). *Αποτελέσματα της άσκησης προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων για τις Ελληνικές Τράπεζες*.
- ΧΑΣΣΙΔ, Ι. & ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ, Α. (1999). *Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ*. [χ.τ.]: INTERBOOKS.
- ΣΤΡΑΝΤΖΑΛΗΣ, Δ. (2010). *Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ*. Διδακτορική διατριβή.
- Mishkin, F. (1996). *UNDERSTANDING FINANCIAL CRISES: A DEVELOPING COUNTRY PERSPECTIVE*.

